

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Krize moderního člověka v díle T.G.M. a současná
česká společnost**

Autor práce: Jan Wenzl

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: kombinované

Vedoucí práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....
vlastnoruční podpis autora bakalářské práce

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Emanuelu Peckovi, CSc.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah:

Úvod.....	5
1 Cíl a metodika bakalářské práce	5
2 Masarykův životopis	6
2.1 Masarykova učednická léta	6
2.1.1 Na rodné Moravě.....	6
2.1.2 Ve Vídni	9
2.1.3 Přejít do Prahy	11
2.2 Od nástupu do Prahy do první světové války	11
2.3 Od první světové války do zvolení prezidentem.....	11
2.4 Prezidentské období	17
3 Masarykovo působení od roku 1882 do první světové války	21
3.1 Situace v Čechách v době Masarykova příchodu	21
3.2 Masaryk učitel.....	21
3.3 Boj o Rukopisy.....	22
3.4 Masaryk politikem	24
3.4.1 Masarykův vstup do politiky.....	24
3.4.2 Masarykův realismus	26
3.4.2 Masaryk poprvé poslancem	27
3.4.3 Masaryk podruhé poslancem	29
3.4.3.1 Hilsnerova aféra	29
3.4.3.2 Od založení lidové strany do války	31
4 Krize moderního člověka v díle T.G. Masaryka	32
4.1 Nástin Masarykova pohledu na vývoj české společnosti od národního obrození.....	33
4.1.2 Masarykova metodologická pravidla pro posuzování a studium národů.....	34
4.1.3 Vztah k ostatním slovanským národům a k Němcům.....	35
4.1.4 Otázka sociální.....	36
4.2 Masarykův pohled na krizi moderního člověka.....	37
4.2.1 Otázka náboženská.....	37
4.2.2 Sebevražednost.....	38
4.2.3 Masarykův pohled na vztah filosofie, náboženství a vědy	40
4.2.4 Krize moderního člověka	41
Závěr.....	42
Literární zdroje	44
Přílohy	45
ABSTRAKT	50
ABSTRACT	51

Úvod

Uplynulo jedno století od působení T. G. Masaryka, jedné z nejvýznamnějších, ne-li nejvýznamnější, osobností našich moderních dějin, a česká společnost se nachází v situaci, která má s dobou jeho působení mnoho společného. Dnes, stejně jako tehdy, si hledá, po době politické nesamostatnosti, své místo v rámci Evropy a buduje si nový vztah ke svým sousedům. Je tady ale také mnoho nepřehlédnutelných rozdílů. Spojené státy Evropy, které psal Masaryk ještě v uvozovkách¹, jsou sice již realitou, ale nezdají se naplňovat naděje, které v ně Masaryk vkládal. (Na druhou stranu asi nenaplňují představu, kterou o nich měl.) Namísto posílení postavení malých národů totiž vedou, jak se zdá, k jejich politickému a kulturnímu rozpuštění v celoevropském „superstátě“, který je řízen zájmům evropských velmocí.

Podobnost s dobou Masarykova působení je i v tom, co nás v této práci především zajímá, tedy v postavení člověka ve společnosti. Stejně jako tehdy prochází totiž jakousi krizí i evropská civilizace a kultura. Z moderního člověka, který byl podle Masaryka v krizi, se stal člověk postmoderní. Chápeme-li pak postmodernu jako radikalizaci moderny, je tento člověk v krizi v Masarykově smyslu o to více. To, v čem viděl Masaryk jednu z hlavních příčin krize moderního člověka, totiž ztrátu jednotčího světového názoru, který by dával životu člověka nějaký směr a cíl, vidíme i v naší době. Snaha po jednotném světovém názoru je nahrazena pluralitou názorů a myšlenek, které jsou člověku předkládány v zběsilém střídání obrazů bez hlubších souvislostí. Kultura založená na historickém vývoji je nahrazena nic neříkajícím multikulturalizmem, demokracie politickou korektností a realita virtuální realitou, která prostřednictvím masmédií ovládá a formuje myšlení lidí. Je-li tedy krize postmoderního člověka obdobou krize člověka moderního, bude jistě Masaryk myslitelem, který má dnešnímu člověku co říci.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem této práce je ukázat, v čem viděl T. G. Masaryk příčiny krize české společnosti a krize moderního člověka vůbec. Tohoto cíle se budu snažit dosáhnout na základě rozboru některých Masarykových, zejména ranných, spisů, protože k danému tématu se Masaryk vyjádřil nejuceleněji právě ve svých statích do první světové války.

---

¹ Masaryk, T.G. Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918/vzpomíná a uvažuje T.G.Masark. Praha, 1938, s. 434, viz Příloha I

Později již neměl čas ani chuť k takto soustavné literární práci. Milan Machovec k tomu říká: „Během sedmdesátých let Masaryk rychle vyzrává. Vše pro jeho definitivní osobní profil později důležité dozrálo v těchto letech...V těchto letech se i vytváří jeho pracovní metoda. Studujeme-li jak jeho drobné studie z té doby, tak i jeho „Sebevraždu“, nejrozsáhlejší a nejsolidnější dílo těchto let,...je v nich už celý Masaryk po stránce světonázorové i morálně-politické.“² Přípravou k tomuto rozboru bude Masarykův životopis, na jehož pozadí bude zpracováváno vlastní téma. Předkládaný životopis by měl také ukázat konkrétní Masarykovy postoje k problémům, které budou poté teoreticky rozebírány.

2 Masarykův životopis

Vzhledem k rozsahu a účelu této práce nemůže být zde podáván Masarykův životopis ničím jiným než souhrnem několika životopisných údajů a postřehů, jejichž výběr je veden snahou podpořit názory a závěry vyslovené ve třetí a stěžejní části práce připomenutím několika událostí z Masarykova života, které mohly mít vliv na formování Masarykových názorů na rozebírané téma. Takto stanovený cíl životopisu snad ospravedlní, kromě výběru životopisných dat, i rozdílný prostor, kterého se dostane různým etapám Masarykova života. Větší váha bude kladena na dětství a mladá léta (Masarykovu působení od roku 1882 do začátku první světové války bude věnována celá třetí část této práce), než na Masarykovo působení ve funkci prezidenta. Větší prostor, než je možná obvyklé budu také dávat Masarykovým vzpomínkám, zejména tomu, jak je zapsal Karel Čapek ve svých Hovorech s T.G.M.

2.1 Masarykova učednická léta

V této kapitole se budu zabývat Masarykovým dětstvím a působením do roku 1882, kdy Masaryk přesídlil z Vídně do Prahy, aby zde nastoupil jako mimořádný profesor filosofie na nově zřizované české univerzitě.

2.1.1 Na rodné Moravě³

Tomáš Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně. Vzhledem k otcovu zaměstnání, byl panským kočím, se jeho rodina často stěhovala. Postupně putovali

---

² Machovec, M. Tomáš G. Masaryk. Praha, 1968, s. 58

³ Členění Masarykova života do roku 1882 na dvě období (na rodné Moravě a ve Vídni) přebírám od Opat, J. Filosof a politik T.G.Masaryk 1882-1893. Praha, 1990, s. 25

z Hodonína do Mutěnic, Čejkovic, Čejče, znovu do Čejkovic atd.. Sám Masaryk považoval za domov svého dětství Čejkovice, kde Masarykovi pobývali do roku 1867.

Malý Tomáš vyrůstal v jazykově smíšeném prostředí. Matka byla sice rodem z Hané, ale v mládí pobývala mezi Němci, a podle vyjádření samotného Masaryka⁴ jí čeština dělala potíže. Otec byl naopak Slovák a pocházel z Kopčan. Toto vše mělo vliv na to, že se mladý Masaryk spíše než Čechem cítil být Moravanem či Slovákem, a že při pozdějším přechodu na pražskou univerzitu měl starosti se svou češtinou. Velkým městem, kam se ubíraly kroky Masarykových sousedů za prací či za studiem nebyla tehdy Praha, ale Vídeň.

Na Masarykův vývoj měla vliv především matka, která byla dlouho v panské službě, díky čemuž se dostala do společnosti a toužila po tom, aby to její děti dopracovaly v životě dál, než ona. Proto prosazovala, aby chodil Tomáš do škol. Otec, který se sotva naučil číst, tomu sice nijak neodporoval, ale všechna iniciativa pocházela ze strany matky. Ani ona mu však nemohla, vzhledem ke svým znalostem, v otázkách vzdělání nijak pomoci. Navíc měl situaci ztíženu již zmíněným častým stěhováním, které mělo za následek časté střídání škol. Masaryka však nemusel nikdo do učení nutit, protože od mládí projevoval ze své vůle zájem o vzdělání a četbu (sám se začal učit dalším jazykům apod.). Na pozadí takto nesnadného vstupu do života se nám musí jevit Masarykem dosažené výsledky ještě pozoruhodnějšími.

Již z dětských zážitků pramení Masarykův zájem o některá témata, kterými se poté zabýval jak ve svých vědeckých spisech, tak jako veřejně činný člověk a politik. Na formování Masarykových názorů v sociálních otázkách měly vliv jeho zážitky z moravských statků, zejména chování panských úředníků, které měl možnost pozorovat díky otcovu zaměstnání. Sám Masaryk v Hovorech vzpomíná: “Já jsem tak na otci vycíťoval a vypožoroval účinky roboty, poroby; sloužil a pracoval s nechutí, z musu, před svými pány smekal, ale rád jich neměl. Na císařských statecích se de facto nevolnictví udrželo i po devětačtyřicátém roce; vemte si, že můj otec musel žádat panstvo o dovolení, abych směl jít na reálku. To byly tak mé první sociální dojmy, když jsem vídal, jak byli někteří panští úředníci na mého otce hrubí.“⁵ Odtud pramení jeho silný smysl pro sociální problémy.

---

⁴ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 10, Dále v celé práci budu Čapkovy Hovory s T.G.M. označovat zkráceně jako „Hovory“

⁵ Tamtéž, s. 11

Ne menší vliv měly na Masaryka jeho zážitky náboženské. Vyrůstal v katolické rodině a po matce byl silně pobožný. V Hovorech vypráví⁶, že byl tak zuřivý katolík, že obrátil na katolictví ženu kováře, u kterého se učil řemeslu. V Čejkovicích ministroval u kaplana pátera France Satora, který byl pro něho velkým vzorem, a který mu dával pravidelné hodiny latiny. V mládí mu na katolicismu podle jeho vlastních slov⁷ nejvíce imponovaly takové věci jako jeho transcendentalismus, univerzalismus, mezinárodnost a světovost, misionářství a církevní autorita. Až postupem času se začal dívat na kněze kritičtěji a začal rozlišovat mezi církví a náboženstvím. Jeho pozdější pochybnosti a přestup k protestantismu nesouvisely s vírou, ale se vztahem k církvi. „..., ale nikdy jsem o Bohu a teologii nepochyboval, vždycky jsem byl optimistou.“⁸

Již v dětství se také setkával i s jinými vyznáními, zejména s protestantismem a židovstvím, která jej silně znepokojovala. V Hovorech vypráví, jak silně na něho zapůsobila návštěva evangelického kostela v Kloboukách, který jej překvapil svou strohostí a prostotou. Na stejném místě⁹ popisuje také svoje první setkání se židovstvím. Vůči židům zastával nejprve pod vlivem školy a kostela pověřivý postoj. Na výletě během studia reálky v Hustopečích ale zastihl během oběda na dvoře hospody židovského spolužáka, jak se modlí. Tento zážitek jej zasáhl do té míry, že na něj ještě po létech vzpomíná: „Tu jsem se nějak zastyděl, že se Žid modlí, zatímco mi si hrajem. ... A vidíte, po celý život jsem se snažil dávat pozor, abych nebyl k židům nespravedlivý; proto se říkalo, že s nimi držím.“¹⁰

V mládí se také setkal s dalším tématem, které jej velmi zaujalo, totiž se sebevraždou. Na zámku ve stáji se oběsil pacholek. Masaryk se na místo neštěstí chodil dívat a nemohl pochopit, jak může někdo spáchat něco tak strašného, jako vzít si život. I podle samotného Masaryka měl tento zážitek, spolu s pozdějšími zkušenostmi vliv na sepsání jeho spisu o sebevraždě.

Po absolvování dvou tříd reálky dali Masaryka rodiče do učení do Vídně na uměleckého zámečnicka. V učení se mu nelíbilo, a tak brzy utekl domů. Poté se chvíli učil na kováře. Díky jeho učiteli klavíru Ludwigovi se stal učitelským praktikantem v Čejkovicích. Na radu pátera Satora pak složil zkoušku z primy a v roce 1865 se dostal na německé gymnázium do Brna.

---

⁶ Tamtéž, s. 32

⁷ Tamtéž, s. 34

⁸ Tamtéž, s. 16

⁹ Tamtéž, s. 17

¹⁰ Tamtéž, s.17

V Brně se stal preceptorem v rodině policejního ředitele Le Moniera. V roce 1869 je Masaryk po sporu s ředitelem německého gymnázia, na kterého vzal pohrabáč kvůli své tehdejší lásce, švagrové jeho bytné, nucen školu opustit a rád přijímá nabídku Le Monniera, který byl právě přeložen z Brna do Vídně, aby jej tam následoval jako domácí učitel jeho syna.

2.1.2 Ve Vídni

Ve Vídni strávil Masaryk téměř dvanáct let, a to od roku 1869 do roku 1882, s roční přestávkou danou jeho pobytem v Lipsku v letech 1876 – 1877. Tato etapa jeho života měla velký vliv na formování jeho osobnosti a názorů. Po svém příchodu nastoupil, na Le Monierovu přímluvu, do sexty gymnázia. Díky životu u Le Monierů byl materiálně zajištěn, a tak se mohl kromě školy věnovat i samostatnému studiu. 4. července 1872 složil maturitu a ještě téhož roku začal studovat na univerzitě klasickou filologii. Tato materiálně dobrá situace trvala do roku 1873, kdy Le Monier zemřel. Měsíc před Le Monierem zemřel i jeden z Masarykových bratrů – Martin. Obě tato úmrtí měla vliv na Masarykovo rozhodnutí k zaměření jeho studia na filosofii: „V té době mně zemřel bratr Martin – nachladil se na vojně a dostal tyfus – a otvírala se světová výstava - - ty dojmy mně znechutily filologii.“¹¹ Na univerzitě si sice již od začátku přidával k filologii i filosofii, ale v posledních dvou semestrech se věnoval pouze filosofii. Příklon k filosofii byl silný do té míry, že v lednu roku 1876 požádal profesorské kolegium univerzity o připuštění k doktorským zkouškám z filosofie. Posudek na jeho práci vypracoval prof. Brentano a Masaryk byl po úspěšném složení zkoušky v březnu roku 1876 promován na doktora filosofie. Z Masarykových profesorů na univerzitě měl na něho největší vliv, soudě alespoň podle jeho vyjádření v Hovorech, právě Franc Brentano. „Mně mnoho prospěl svým zdůrazňováním metody, empirie a snad nejvíc příkladem své pronikavé kritiky filosofů a jejich učení.“¹²

Po Le Monierově smrti našel Masaryk nové zázemí v rodině generálního rady Anglo-rakouské banky Rudolfa Schlesingera. Ten jej také poslal v roce 1876 se svým synem Alfrédem na roční studijní pobyt do Lipska. Za studijního pobytu v Lipsku se Masaryk seznámil podrobněji především s otázkami protestantismu. 4. prosince 1876 zde také ve filosofickém spolku přednesl přednášku „Über den selbsmord, ein Beitrag zur Sociologie und Ethik“.¹³ Přednáška měla takový úspěch, že jej někteří z přítomných

---

¹¹ Tamtéž, s. 43

¹² Tamtéž, s. 56

¹³ O Sebevraždě, příspěvek k sociologii a etice

profesorů nabádali, aby se s ní přihlásil k docentské habilitaci. V této souvislosti vypráví Masaryk v Hovorech příhodu, jak za ním přišel druhý den jeden posluchač, a řekl mu, že jej jeho přednáška odradila od úmyslu vzít si život.¹⁴ Masaryk se nakonec v roce 1878 ve Vídni s prací o sebevraždě k habilitaci skutečně přihlásil. Práce nesla název „Der Selbsmord, eine Monographie mit einleitenden Bemerkungen über sociologie und Statistik.“¹⁵

V Lipsku došlo ještě k jedné velmi významné události, která se týkala Masarykova života. V rodině, kde byl ubytován se seznámil s američankou Charlottou Garriguovou, do které se zamiloval, a které navrhl dopisem svatbu. Charlotta po krátkém váhání souhlasila. Svatba se konala v Americe 15. Března 1878.

Po obhajobě zmiňované habilitační práce o sebevraždě a po jmenování docentem začal Masaryk přednášet na vídeňské univerzitě. V květnu roku 1879 se Masarykovým narodila dcera Alice a v květnu roku 1880 syn Herbert.

Masaryk přestoupil roku 1880 z katolické církve k církvi evangelické - reformované. Jak jsme viděli, Masaryk byl v dětství horlivým katolíkem, ale již při příchodu do Vídně měl o svém vyznání pochybnosti. Jedním z popudů ke změně vyznání bylo vyhlášení papežské neomylnosti v roce 1870.¹⁶ Dalšími vlivy bylo jistě studium u profesora Brentana, bývalého katolického kněze, který také na protest proti závěrům koncilu vystoupil z katolické církve. K Masarykovu rozhodnutí mohlo také přispět setkání s protestantskými profesory v Lipsku, kde se více než filosofií zabýval posloucháním přednášek z teologie. Vše toto dovršil sňatek s Charlottou, která byla protestantkou. Stejně tak jako se ovšem úplně neodtrhl od katolicismu, nebyl ani plně přesvědčeným protestantem. Snil o novém náboženství, které by obě vyznání spojilo a překonalo. Co se týče sporu mezi náboženstvím a vědou, byl Masaryk jednoznačně na straně vědy. Na druhou stranu byl však přesvědčen, že člověk nemůže žít bez náboženství.¹⁷

---

¹⁴ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 74

¹⁵ Sebevražda, jako hromadný sociální jev současnosti, monografie s úvodními poznámkami o sociologii a statistice.

¹⁶ Došlo k tomu na Prvním vatikánském koncilu, který svolal papež Pius IX. Papežská neomylnost se podle dogmatické konstituce *Církev Kristova* týká pouze formálních vyhlášení ve věcech teologie a mravnosti a je přímo od Boha. Znamená to, že papež se v těchto prohlášeních nemusí radit s církví, a že jeho vyhlášení nepodléhají souhlasu biskupů. Zpracováno podle Lane, T. Dějiny křesťanského myšlení, Praha, 1999, s. 257-260

¹⁷ Podrobný rozbor Masarykova pohledu na náboženství a na poměr náboženství a vědy bude proveden ve čtvrté části této práce

2.1.3 Přejít do Prahy

Možnost přestoupit z Vídně do Prahy jako mimořádný profesor se Masarykovi naskytla v roce 1880. Na doporučení např. estetika O. Hostinského mu přechod do Prahy nabídl profesor Kvíčala. Rozhodnutí přestoupit do Prahy nebylo pro Masaryka jednoduché. V Praze neměl takové kontakty, protože od svého mládí působil ve Vídni. „Říkám vám tu jen holé fakty; ale můj přechod z Vídně do Prahy byl pro mne novou krizí, kterou jsem prožíval ve Vídni – bál jsem se malosti Prahy, byl jsem lidem docela cizí a životu národnímu odcizen, třebaže jsem příležitostně vystupoval jako český spisovatel.“¹⁸ Také měl starosti se svou češtinou, protože jak v rodině (matka mluvila převážně německy), tak ve školách používal od mládí němčinu.

Jedním z důvodů pro rozhodnutí odejít do Čech bylo jeho národní a sociální myšlení a citění, které bylo dané dětstvím prožitým na moravských statcích, kde páni byli především Němci. Již sporů mezi Čechy a Němci na gymnáziu v Brně se také účastnil na straně Čechů. V Hovorech k tomu říká: „Tehdy jsem taky měl první konflikty jako Čech. My jsme byli na škole Češi a Němci pohromadě, a to se ví, že jsme se hádali a přeli o výbornosti našich národů.“¹⁹ Dalším z faktorů pro odchod do Prahy byl i postoj jeho ženy, která neměla ráda Vídeň, a které nebyl odchod do Prahy proti mysli. V roce 1882 byl Masarykovi předán jmenovací dekret s příslibem, že do tří let bude jmenován řádným profesorem, a že mu bude patřičně upraven plat.

2.2 Od nástupu do Prahy do první světové války

Tato etapa Masarykova života bude podrobně rozebrána ve třetí části této práce. Na tomto místě chci jen stručně říci, že zahrnuje jeho působení na pražské univerzitě a jeho první kontakty s politikou. V tomto období se také zúčastnil mnoha sporů, které ovlivňovali chod české společnosti té doby.

2.3 Od první světové války do zvolení prezidentem

Když byl 28. června 1914 v Sarajevu zastřelen rakouský následník František Ferdinand d'Este i se svou chotí, následoval sled událostí, které vedly k rozpoutání první světové války. Poté, co Rakousko-Uhersko odmítlo srbskou odpověď na své ultimátum jako nedostatečnou, byla uzavřena říšská rada, v jednotlivých zemích zákonodárné sbory a byla omezena občanská práva. 28. července vyhláší císař

---

¹⁸ Čapek, K. Hovory s T.G.M. Praha, 1969, s. 67

¹⁹ Tamtéž, s. 35

František Josef I. válku Srbsku a během několika dní stojí proti sobě ústřední mocnosti - Rakousko-Uhersko s Německem a velmoci Dohody – Británie, Francie a Rusko.²⁰

Masaryk měl již od roku 1913 předtuchu blížící se války.²¹ Na jejím samém počátku se ještě zabýval myšlenkou možného mnohonárodnostního státu a snažil se zprostředkovat i podmínky soužití národů. Tento plán, stejně jako i jeho další postupy, byl přerušen sarajevským atentátem. Rakousko–Uhersko se velice rychle dostávalo do vlivu Německa a vládnoucí kruhy nepomýšlely na to brát ohled na požadavky malých států. Proto Masaryk začíná pomýšlet na nutnost rozbití Rakousko-Uhersko a přetvořit střední Evropu.²²

Za německé mobilizace podniká několik cest do zahraničí, aby mohl získat informace o blížící se válce. Odjíždí na první cestu do Holandska a získává další informace o postoji Anglie a Francie. Setkává se zde se svými anglickými přáteli H. W. Steedem a dr. R. W. Seton–Watsonem, kteří mu byli nejen přáteli, ale i spolupracovníky v jeho další propagandistické práci v zahraničí.

V srpnu vychází v Naší době, zatím ještě necenzurovaná, úvaha Válka. Masaryk v ní porovnával poměry a síly obou válčících stran. Své postřehy doprovázel statistikou válčících států a různými výklady filosofie válčících stran. Za rozhodující motiv války, však považoval prostý zájem hospodářský a politicko–mocenský. Nešlo už jen o válku evropskou, ale o válku světovou.²³ Jeho další články z té doby již začaly podléhat cenzuře. Informace získané v zahraničí a dlouholetá politická zkušenost jej nakonec přesvědčily, že je potřeba válku využít pro rozbití habsburské říše a k získání možnosti vytvoření nového samostatného státu.

V říjnu 1914 odjíždí podruhé do Holandska, kde se v Rotterdamu znovu setkává se svým přítelem Seton-Watsonem a vypracovává s ním český plán, program pro budoucí český stát. Postupně byly vytvořeny dva programy, minimální a maximální, podle možných výsledků války. Minimální program znamenal, že dostaneme v případě porážky Rakouska a Německa stát národnostní a maximální, že v případě zdrcení obou mocností dostaneme od Dohody stát v historických a zeměpisných hranicích.²⁴ Seton-Watson zpracovává po návratu do Londýna memorandum o českém národě a posílá jej spojeneckým ministrům do Británie, Francie a Ruska. Za pomoci dopisovatele Timesů

---

²⁰ Podrobný Masarykův rozbor formování válčících stran a jeho pohled na válku z hlediska filosofie dějin viz Příloha I

²¹ Herben, J. T.G.Masaryk, Praha,1946, s. 144

²² Čapek, K. Hovory s T.G.M. Praha, 1969, s. 123

²³ Herben, J. T.G.Masaryk, Praha,1946, s. 146

²⁴ Tamtéž, s. 151

Steeda zřizuje také Masaryk propagační středisko pro českou věc. Zpět do vlasti se vrátil s myšlenkou, že je nutné pustit se do odboje i na domácí půdě. Tímto rozhodnutím se stávala reálnější možnost, že se po dalším odjezdu nebude moci vrátit. Když 18. prosince odjíždí s dcerou Olgou do Itálie navázat jednání se srbskými a chorvatskými přáteli, prodlužuje se jeho cesta, po varování před možným zatčením na hranicích, na čtyři roky.

Z Itálie odjíždí počátkem listopadu do Švýcarska, kde začíná formovat organizovaný odboj s nutností vést ho jak legální, tak i nelegální cestou. Hlavní úkol viděl vždy v cílené propagandě české věci. Pomocí tisku a přednášek získával a nenásilně přesvědčoval intelektuální a kulturní osobnosti i veřejnost dané země, ve které působil. Teprve pak se vydával oficiální cestou a setkával se s úředníky a politickými představiteli. Svá jednání nikdy nezačínal českými požadavky, ale vždy na prvním místě zdůrazňoval potřebu nového uspořádání Evropy. Českou otázku pak zahrnoval do dalšího jednání. Zpočátku neměl ani příliš finančních prostředků. Sám Masaryk k tomu v Hovorech říká : „...myslím, že tak lacino nebyla pořízena dosud žádná revoluce na světě.“²⁵ Finance získává od svých spolupracovníků a od krajanů v zahraničí. Ve Švýcarsku se setkává ještě s E. Benešem a spolu dotvářejí uskupení, které má na starosti domácí odboj a později dostává název Mafie. Organizace byla poté vedena P. Šámalem a byla ve spojení s Masarykem v zahraničí.

Poprvé otevřeně vystupuje Masaryk proti habsburské říši svým projevem 6. července 1915 při oslavách pětistého výročí upálení Mistra Jana Husa, kterým zakončuje přednášku E. Denise. V projevu se objevuje jeho odhodlání : „Odsuzujeme násilí, nechceme a nebudeme ho používat. Avšak proti násilí budeme se hájiti třeba železem.“²⁶ Postavil se tak poprvé veřejně do čela zahraničního odboje. Se svým odjezdem ještě čeká na emigraci E. Beneše, ale pak už počátkem září 1915 přesídluje do Francie.

Ve Francii se již o propagandu české věci stará Masarykův přítel, novinář E. Denis, vydávající čtrnáctideník La Nation Tchèque, ve kterém propaguje Masarykovu koncepci a který se později stává v létě 1916 oficiálním orgánem Národní rady v Paříži. Toto oficiální politické uskupení zde bylo počátkem srpna zformováno jako první politický orgán českého odboje pod názvem Český komitét zahraniční, který sdružoval organizace českých krajanů ve státech Dohody a později se přejmenoval na

---

²⁵ Čapek, K. Hovory s T.G.M. Praha, 1969, s. 124

²⁶ Herben, J. T.G.Masaryk, Praha,1946, s. 162

Československou národní radu. Počátkem listopadu vydává Český komitét zahraniční prohlášení, ve kterém byl jasně stanoven jeho cíl - úplná samostatnost československému státu. Zřízením organizace, která sdružovala zástupce, kteří přišli z vlasti s „legitimním“ pověřením od národa a která měla stálé sídlo, mělo dodat odbojovému hnutí větší vážnost. Jako vedoucí orgán československého odboje byla pak Národní rada československá uznána i tzv. Kyjevskou dohodou z 29. srpna 1916.

K hlavním úkolům rady patřilo zformování vlastního vojska, což mělo dát jasně najevo postoj k Rakousku-Uhersku. Tato činnost začala nejdříve v Rusku, kde bylo nejvíce zajatců, a které nebylo politicky neutrální. Další činnost Českého komitétu zahraničního ve Francii nechal Masaryk na E. Benešovi ve chvíli, kdy odjel do Londýna, kde mu byla nabídnuta profesura pro slovanská studia na londýnské King's College. Přednášková činnost, cílená propagandistická činnost a v neposlední řadě jeho znalosti a výklady ohledně nepřítele postupně získaly Masarykovi vážnost a postavení. Znovu se věnuje rozšíření informací o československém odboji.

Vzniká také týdeník The New Europe v Londýně vedený jeho přítelem Seton-Watsonem, který prosazoval Masarykovu koncepci. Masaryk také zakládá Českou tiskovou kancelář, která dodávala zdarma informace anglickým novinám a je dokonce pronajat obchod na rušné Piccadilly Circus, kde byly k dispozici publikace, mapy a zprávy o Češích, Slovácích i o Střední Evropě. Po dlouhém váhání, vzniká v listopadu 1916 doma ve vlasti, vedle již existující tajné organizace Mafie vedené P.Šámalem, Český svaz. Sdružuje politické strany a je nezávislý na říšské radě. Jeho hlavní metodou obrany byla oportunní politika naprosté loajality s habsburskou politikou a prostředníkem mezi poslanci a stranami se stává Národní výbor.

Snahy zahraničního a domácího odboje nebyly zpočátku jednotné. Když se, díky úsilí Masaryka, E. Beneše a dalších spolupracovníků, objevil ve zveřejněné odpovědi Dohodových vlád, na dotaz amerického prezidenta W. Wilsona, o cílech válečné politiky, i cíl osvobození Italů, Slovanů, Rumunů a Čechoslováků z cizí nadvlády, odmítl veřejně Český svaz tento bod. Proti tomu pak vystoupili spisovatelé a kulturní činitelé s Manifestem spisovatelů a dožadovali se, aby čeští politici více hájili české zájmy. Šlo spíše o jakési povzbuzující prohlášení, než o politický program. Možná díky tomu, koncem května roku 1917 při obnovení zasedání říšské rady, vystupují poslanci oficiálně alespoň s požadavkem, aby se Rakousko-Uhersko přetvořilo ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států.

Jednu z nejdůležitějších úloh při působení Masaryka v zahraničí hrálo jeho úsilí vybudovat postupně vlastní vojsko. Tyto jednotky se začínají formovat, jak už bylo řečeno, především v Rusku a Francii, už krátce po vyhlášení války z řad českých a slovenských krajanů. S pokračující válkou přibývalo českých a slovenských zajatců hlásících se na stranu Dohody a Masaryk stále více usiloval o samostatnou československou armádu. Největší základna pro vznik samostatného československého vojska vznikala v Rusku. Za středisko českých a slovenských dobrovolníků byl zvolen Kyjev, kde se hlásili k odvodu s cílem osvobodit vlast pod ruskou vlajkou. Masaryk měl však k postoji Ruska oprávněné pochyby, které se týkaly hlavně dvora. Car se sice zdál být nakloněn myšlence na osamostatnění československého státu a v červnu 1916 dokonce na určitou dobu povolil, aby slovanští zajatci byli propouštěni ze zajateckých táborů a směli se hlásit do československého vojska. Tento slib pak ale zrušil. S pádem carství se zdála být situace optimističtější, a proto Masaryk odjíždí do Ruska s cílem sjednotit a zmobilizovat československé zajatce. To představovalo dlouhý boj s ruskými úřady o oficiální povolení možnosti náboru do samostatného vojska. Teprve vítězství malé jednotky československé střelecké brigády z 2. července 1917 u Zborova, které patřilo k nejvýraznějším úspěchům ruské fronty, pomohlo Masarykovi v jeho úsilí. Ruská prozatímní vláda povolila volný nábor zajatců do československých jednotek a počátkem října roku 1917 je zřízen Československý armádní sbor. 16. prosince téhož roku podepisuje sice francouzský prezident R. Poincaré dekret o zřízení samostatné československé armády pod politickým vedením Národní rady československé v Paříži a tím ji oficiálně uznává, ale snahy Masaryka přesunout vojsko do Francie již byly zmařeny listopadovou revolucí.

Když byl v Brest-Litevsku v březnu 1918 uzavřen mír mezi sovětským Ruskem, Rakousko-Uherskem a Německem, pokládá Masaryk za životně důležité, aby čs. legie co nejrychleji opustily Rusko a byly převedeny do Francie. Trval na neutralitě legií, jejichž hlavním úkolem bylo bojovat proti Rakousku–Uhersku a Německu. Listopadovým komunistickým převratem a brestlitevským mírem bylo však stále těžší jejich neutralitu udržet. Jejich odchod z Ruska byl komplikovaný a naše vojska se ještě účastnila bitvy u Bachmače (8.-13.března 1918) proti německým vojskům. Po této bitvě byl proveden komplikovaný odsun přes 40 000 československých vojáků po sibiřské magistrále, který se neobešel bez konfliktů, které vyvrcholily incidentem (14.5.1918) v Čeljabinsku, díky kterému si české jednotky opět získaly uznání v zahraničí, když dvě divize legií držely celou transsibiřskou magistrálu.

Čtyři dny po podepsání brestlitevského míru odjíždí Masaryk do Ameriky a po dlouhé, jedenapůlměsíční cestě, dosahuje v dubnu americké pevniny. Během své cesty vypracovává pro amerického prezidenta W. Wilsona memorandum o stavu v Rusku, ve kterém vyzdvihl také zásluhy legií. Před Masarykem působí propagačně a organizačně v Americe od léta roku 1917 M. R. Štefánik.

Masaryk se připravuje nejen na mírová jednání, ale jedná také s podkarpatskými Rusy o jejich volbě ohledně připojení k československému státu. Další prací bylo také sjednocení menších evropských národů v boji za svoji svobodu. Jedná s Poláky, Rusíny, Chorvaty a Rumuny. Výsledkem je společná Deklarace nezávislosti ve Filadelfii

Jednání s americkými Čechy a Slováky vyvrcholilo v Pittsburghu, kde byla na schůzi Národní rady československé v USA, podepsána 30. května 1918 tzv. Pittsburská dohoda. Češi a Slováci budou podle této dohody spojeni v samostatném československém státě s republikánskou vládní formou a ústavou. 18. října byla přijata tzv. Washingtonská deklarace vytvořená Masarykem. V jejím hlavním dokumentu Prohlášení nezávislosti se výslovně staví proti jakémukoliv zachování habsburské monarchie a stanovuje také základní principy, podle kterých by měl budoucí stát fungovat. Postupně uznává naši samostatnost a Národní radu československou jako dočasného zmocněnce budoucí československé vlády, Francie, Británie a nakonec i počátkem září Amerika.

V Ženevě dochází ke spojení českého domácího a českého zahraničního politického směru. E. Beneš zde jedná se zástupci Českého svazu a Národního výboru o utvoření a podobě nového státu. Do čela státu je zvolen jako prezident Masaryk a v čele vlády stanul K. Kramář. Když Rakousko-Uhersko posílá 27. října souhlasnou notu s Washingtonskou deklarací je to považováno za kapitulaci monarchie a 28. října je proveden revoluční převrat a vyhlášen samostatný československý stát.

Během svého zahraničního odboje musel Masaryk čelit nejen pracovním nesnázím, ale i těžkostem v osobním životě. Je odloučen od své rodiny. Umírá mu syn Herbert, jeho dcera Alice je doma vězněna, syn Jan měl těžkosti v armádě a nemůže být u své ženy, když onemocní. Masaryk se k tomu v Hovorech vyslovuje: „Člověk mnoho vydrží, všecko, má-li cíl a když se jednou odhodlá, že za ním půjde stůj co stůj a doopravdy. Opravdovost – to je tajemství světa a života, to je svátost náboženská a mravní.“²⁷

---

²⁷ Čapek, K. Hovory s T.G.M. Praha, 1969, s. 130

2.4 Prezidentské období

Masaryk odplouvá spolu se svojí dcerou Olgou z Ameriky a vykonává návštěvy v Londýně, Paříži a Itálii, již jako prezident. Prezidentem byl zvolen 14. listopadu na prvním zasedání Národního shromáždění, které vzniklo rozšířením Národního výboru. (Národní shromáždění pracovalo v prozatímním uskupení až do prvních parlamentních voleb v Československé republice.) Ke svému zvolení prezidentem se v Hovorech vyjadřuje: „Mám-li říct v čem se můj život vyvrcholil, tedy ne v tom, že jsem se stal prezidentem, a že mohu nést tuto stejně velkou čest jako těžkou povinnost.“²⁸

20. prosince 1918 se vrací po čtyřech dlouhých letech do vlasti. V sobotu 21. prosince vjíždí do Prahy, kde je slavnostně uvítán vládou v čele s K. Kramářem. Ještě tentýž den skládá slavnostní přísahu a konečně se i setkává se svojí nemocnou ženou, která ležela v sanatoriu ve Veleslavíně.

Počátky samostatného Československa byly plné chaosu. Republika byla po válce bez prostředků a vojsko bylo dezorganizované a demoralizované, což se projevilo například při obsazení Slovenska maďarskými ozbrojenými silami. Nastává také problém začlenění národnostních menšin ve státě. Čeští Němci se začali domáhat samostatnosti, postupně vytvářeli čtyři osamostatňující se celky – Deutschböhmen, Sudetenland, Südmähren a pošumavský Gau a chtěli žít jako součást německo-rakouského státu. Americký prezident W. Wilson jim nevyslovil podporu a po měsíci začala tato území obsazovat československá armáda.

Masaryk se obává při těchto těžkostech opustit vlast a vysílá na mírová jednání do Paříže delegaci v čele s K. Kramářem a E. Benešem. Na konferenci při řešení územních hranic našeho státu bylo přijato, že Československo vzniklo v hranicích českých zemí s připojením Slovenska. Nebyl uznán např. nárok na lužická území, ale i tak byla jednání považována za velmi úspěšná. Československo mělo také zaplatit tzv. osvobozovací poplatek 750 milionu zlatých franků. Rakousko přijalo 10. září 1919 v Saint-Germain-en-Laye smlouvu, ve které uznává hranice československého státu v jeho historických hranicích a bylo potvrzeno i připojení Podkarpatské Rusi. K uznání hranic Československa Maďarskem a rozdělení Těšínska došlo v létě příštího roku.

Domácí politika přes vnitřní rozepře musí zajistit finanční základ státu, což se děje pomocí zahraničních půjček. Je odhlasována zatímní ústava a přijata pozemková

---

²⁸ Tamtéž, s. 157

reforma. Po prvních obecních volbách v červnu 1919 došlo ke změně ve vládě. Zvítězila sociálně demokratická strana a na druhém místě se ocitla agrární strana. V politice došlo k výraznému posunu doleva. Počátkem července pak dostává prezident do rukou demisi K. Kramáře a moc přejímá vláda tzv. rudo-zelené koalice, ve které spolupracuje sociální demokracie a agráři v čele se sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem. Prezident Masaryk souhlasil s rudo-zelenou koalicí z těchto důvodů: „U nás máme dva hlavní veliké stavy, totiž zemědělce a dělníky. Tato situace je dána, jsme prostě národ zemědělský a dělnický, vezmeme-li pojem v širokém slova smyslu a podle většiny obyvatelstva.“²⁹ Krize uvnitř sociálně demokratické strany, pak přinesla konec této vlády a po ní nastoupila vláda úřednická vedena J. Černým, která vydržela víc než rok, do konce září 1921.

V únoru roku 1920 byla Národním shromážděním přijata ústava, která také stanovovala pravomoci prezidenta. Masaryk se již od začátku zasazoval o to, aby funkce prezidenta nebyla pouze funkcí reprezentativní. „..zasadil jsem se o to, aby prezident měl ústavní právo nejen schvalovat návrhy vlády a parlamentu, ale účastnit se vládních porad a vystupovat podle potřeby iniciativně i v parlamentě.“³⁰ Prezident neměl být volen přímým hlasováním, ale parlamentem na funkční období sedmi let. Masaryk chtěl být např. volen lidovým hlasováním. Po dubnových volbách do Parlamentu a do Senátu, byl Masaryk podruhé zvolen prezidentem. Mezitím nastoupila po úřednické vládě koncem září vláda parlamentní v čele s E. Benešem. Ta byla postupně oslabována mimoparlamentním uskupením tzv. Pětkou. Pětka vznikla ze zástupců pěti nejsilnějších stran a její vznik byl reakcí na malou akceschopnost parlamentu. Silně zasahovala do exekutivy, ale zajišťovala funkčnost státu, který trpěl nestabilitou levicových stran.

Na podzim roku 1920 se bývalý panovník císař Karel I. pokusil získat zpět trůn, když se objevil 21. října v maďarské Šoproni. Československo, spolu s Jugoslávií, začíná mobilizovat a na jejich stranu se staví i „velká“ Dohoda. Pokud nechtělo Maďarsko riskovat vojenský konflikt muselo zasáhnout proti bývalému panovníkovi samo. Kromě „velké“ Dohody hrála zde svoji významnou úlohu Malá dohoda. Původcem ideje Malé dohody byl právě Masaryk, který si představoval větší organizaci střední Evropy. Praktikem systému smluv mezi Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců, Československou republikou a Rumunskem byl E. Beneš. Malá dohoda byla namířena hlavně proti Maďarsku a měla nám i dalším dvěma státům zajistit určitou ochranu.

---

²⁹ Herben, J. T.G.Masaryk, Praha,1946, s. 359

³⁰ Čapek, K. Hovory s T.G.M. Praha, 1969, s. 152

V lednu 1921 Masaryk onemocněl trombózou, nemoc trvala přes tři měsíce a zotavoval se až do srpna 1921 na ostrově Capri. Zde také začíná psát své dílo Světová revoluce, své válečné paměti. O dva roky později, 13. května 1923, zemřela jeho manželka Charlotta Garrigue Masaryková v Lánech.

Po zotavení se vydává Masaryk do Francie, Belgie a Anglie. Cítí rodící se ohrožení ze strany Německa a hledá v zahraničí spojení. Ve Francii projednává možný návrh smlouvy na společnou obranu proti případnému útoku Německa. Podepsání bylo nakonec odloženo a jedním z důvodů bylo i Masarykovo přesvědčení nespolehat se v obraně jen na jednu stranu. Když ale jednání ve Velké Británii nepřineslo valné úspěchy, byla koncem ledna podepsána československo-francouzská smlouva, která zajišťovala vzájemnou pomoc v případě ohrožení. Mezitím bylo také Československo zásluhou politického úsilí E.Beneše zvoleno do Rady Společnosti národů.

Západní Evropa oceňovala Masarykovo působení nejen během první světové války, ale také jako politika a prezidenta. „Československá republika je nejspřádanější stát nejen z těch, které ožily na sutinách Rakouska–Uherska, nýbrž ve střední Evropě vůbec.“³¹ Přes velké uznání a ocenění ze zahraničí, musel doma Masaryk často čelit kritice a útokům. J.Herben uvádí dvě nejčastější výtky směřované na prezidenta. První výtka vyjadřovala myšlenku, zda se jeho zásluhy na osamostatnění příliš nepřečnují a druhá jakou úlohu sehráli legionáři. Roku 1925 byly vypsané po rozporech ve vládě předčasné volby a roku 1926 po dalších koaličních neshodách znovu padla vláda a byla jmenována vláda úřednická v čele s J.Černým, kterého prosazoval Masaryk.

Rok 1927 začal tzv.silvestrovskou aférou, kdy bylo využito nevinného žertu při silvestrovských oslavách u K.Čapka v kampani proti Masarykovi, který se oslav také účastnil. V roce 1927 se konala volba do prezidentské funkce, která byla provázena protimasarykovskou kampaní. Nejostřeji proti prezidentovi vystupovali národní demokraté a často to bylo i přes osobu E. Beneše. Aby situaci trochu uklidnil odjel Masaryk na několik týdnů do zahraničí a vrátil se těsně před volbami, ve kterých opět zvítězil a stal se potřetí československým prezidentem. V roce 1928 vychází první díl knihy Hovory s T. G. M sepsané K.Čapkem.

V roce 1930 byl přijat zákon „Tomáš Garrigue Masaryk zasloužil se o stát“ jako projev největší úcty a pocty k jeho 80.narozeninám.

---

³¹ Herben, J. T.G.Masaryk, Praha,1946, s. 371

V roce 1931 zasáhla krize hospodářství i Československo. Krize postihla nejvíce odvětví závislá na vývozu jako textilní a sklářský průmysl, který se nacházel v oblastech obývaných českými Němci a zvýšilo se tím i národnostní napětí. Po pádu vlády roku 1932 stanul po prezidentově úsilí v čele další vlády J. Malypetr.

V roce 1933 dochází v Německu k rozvratu. Po vypálení říšského sněmu se ujímá Hitlerova nacionálněsocialistická strana diktatury a i u nás dochází k nepokojům. Na nástup fašizujících živlů reagovala vláda omezením demokratických svobod a vytvořením systému tzv. silné demokracie – autoritativní demokracie. V roce 1934 opustila vládní koalici národně demokratická strana po provedení devalvace koruny. Vláda byla reorganizována v čele s J. Černým. Země se potýkala s hospodářskými obtížemi a v příhraničí rostl vliv Henleinovy nacionalistické strany SHF.

V květnu 1934 se po čtvrté Masaryk stává československým prezidentem. Pouze pro něj platila tato výjimka, jinak se směl stejný kandidát o funkci prezidenta ucházet pouze dvakrát za sebou. V roce 1935 se konaly volby do Národního shromáždění a v jejich výsledcích se již odrážel příklon českých Němců k vlivu hitlerovského Německa.

Již v květnu 1934 se ale zhoršuje prezidentův stav. Nejdříve přestává vidět na pravé oko a do léta mu ochrnuje ruka a noha. Pak nastalo určité zlepšení. Ještě v prosinci vydává armádní rozkaz o prodloužení prezenční vojenské služby jako reakci na události v Německu. Rok 1935 tráví převážně v Lánech, zde přijímá oficiální i soukromé návštěvy, tam oslavuje i své 85. narozeniny. V listopadu padá Malypetrova vláda a předsedou vlády se stává Dr. M. Hodža.

Zhoršující se zdravotní stav nakonec donutil Masaryka k rezignaci 21. listopadu a tento svůj úmysl oznamuje předsedovi vlády s přáním, aby po něm do úřadu prezidenta nastoupil E. Beneš. 14. prosince 1935 se vzdává úřadu. Jeho posledním činem v prezidentském úřadu, byla rozsáhlá politická amnestie a armádní rozkaz – odkaz československé armádě. Po abdikaci dožívá svůj život na sídle v Lánech a jeho stav se zlepšuje. Po bojích na domácí politické scéně konečně Masaryk odpočívá. 2. září 1937 prezident náhle onemocněl a celých třináct dní bojuje s těžkou nemocí. 14. září se s ním loučí rodina, prezident i předseda vlády a tento den ve věku 87 let Masaryk umírá. 21. září se koná smuteční průvod Prahou a obřad v Lánech, kde byl Masaryk uložen vedle své ženy. Prezident E. Beneš pronesl nad jeho rakví smuteční řeč, v níž vyzýval ke střežení Masarykova odkazu, jímž byla především péče o demokracii. Masarykova smrt vyvolala velký ohlas nejen doma, ale i ve světě, kde byl oceňován nejen za své

zásluhy o vybudování samostatného československého demokratického státu, ale pro jeho působení a vize překračující tento stát – pro jeho evropanství.

3 Masarykovo působení od roku 1882 do první světové války

3.1 Situace v Čechách v době Masarykova příchodu

V době, kdy Masaryk přišel do Prahy, zažívali Čechy kulturní a ekonomický rozmach. Vedle německé buržoazie se začala formovat buržoazie česká a severní část země byla jednou z průmyslově nejrozvinutějších oblastí celé monarchie. Kulturně patřilo mezi velké události kromě otevření české univerzity, na kterou měl Masaryk nastoupit jako mimořádný profesor, i otevření Národního divadla v roce 1883 či otevření národního muzea v roce 1891.

Jiná situace byla ovšem z hlediska národnostního a politického. Na všech vedoucích postech ve státní správě byli menšinoví Němci. Velké zklamání Čechů z politického vývoje pramenilo jak z nesplněných nadějí z revolučního roku 1848, tak zvláště z rakousko–uherského vyrovnání z roku 1867. Z politického hlediska byly dominantní dvě strany – F.L.Riegerem vedená Národní strana (staročeši) a Národní strana svobodomyšlná (mladočeši), která se soustřeďovala kolem J. Grégrem redigovaných Národních listů.. V roce 1878 založili svou samostatnou stranu i čeští sociální demokraté.

3.2 Masaryk učitel

Stát se vysokoškolským učitelem nebyl v dětství Masarykův sen. Po nástupu na univerzitu chtěl být diplomatem, dokonce se kvůli této myšlence začal učit orientální jazyky. Rozhodnutí věnovat se této činnosti padlo až později. Studentům nepředkládal výklady cizích učení (odkazoval je na originální texty), ale diskutoval s nimi o konkrétních problémech. „Já jsem nebyl horlivý učitel; přednášel jsem nerad. ... Nezajímalo mě vykládat těm hochům, co jiní už napsali a učili; říkal jsem jim, o tom jsou ty a ty knížky, přečtěte si je a basta. Raději jsem s nimi přemýšlel o konkrétních a přítomných otázkách“³² Ke konzultacím za ním docházeli studenti i domů. Již od

---

³² Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 80

prvního roku svého působení si začal k sobě zvat některé studenty pravidelně, z čehož vznikly tak zvané „pátky u Masaryků“.

3.3 Boj o Rukopisy

V době Masarykova působení na univerzitě nebyl problém Rukopisů ničím novým. Knihovník Národního muzea V. Hanka ohlásil již v letech 1818 – 1819 a pak znovu v letech 1827 – 1828, že se svými přáteli našel české středověké písemné památky. Byly to Píseň vyšehradská, Rukopis královédvorský, Rukopis zelenohorský, Milostná píseň krále Václava, Glossy ve slovníku *Mater verborum* a Evangelium sv. Jana. Falza středověkých rukopisů se objevila i jinde v Evropě. Česká falza se oproti jiným objevila později, což souviselo s opožděným probuzením národa daným pobělohorským útlakem. Falza byla také lépe zpracována, a některá z nich měla protiněmecký náboj.

Proti pravosti rukopisů brojil už Dobrovský, čímž si vysloužil od „objevitelů“ rukopisů a jejich přívrženců obvinění z nevládnutí a další útoky na svou osobu. I přes občasnou kritiku Rukopisů tak i nadále převládalo ve společnosti mínění o jejich pravosti. Bylo to způsobeno i tím, že na stranu příznivců pravosti dokumentů se přidali i některé všeobecně uznávané autority, jako byli např. Palacký a Šafařík.

Kritika pravosti dokumentů, která se začala znovu rozpoutávat v padesátých letech devatenáctého století vyvrcholila v roce 1857 ustavením komise při Národním muzeu, která shledala nepravými dva dokumenty, a to Milostnou píseň krále Václava a Píseň Vyšehradskou. To otřásl vírou i v pravost zbylých písemných památek. Avšak poté, co Hanka uspěl s žalobou pro nactiutrhání proti Davidu Kuhovi, který jej nařkl z padělatelství, byla víra v pravost dokumentů opět posílena.

Další kolo sporů o Rukopisy bylo vyvoláno vystoupením profesorů češtiny A. Vaškem a A.V. Šemberou. Šembera byl lektorem češtiny na vídeňské univerzitě a Masaryk jej znal ze svého působení ve Vídni. Šemberův postoj k rukopisům byl také jednou z příčin toho, že Masaryk o pravosti Rukopisů pochyboval. Jejich kritické stanovisko vyprovokovalo profesora Jana Gebauera, předního znalce staročeštiny na pražské univerzitě k jejich důkladnému kritickému zhodnocení. Gebauer po prozkoumání Rukopisů došel k závěru, že pochybnosti o jejich pravosti jsou tak velké, že je přestal používat při výuce staročeštiny na univerzitě.

Impulsem k dalšímu boji o pravost Rukopisů se pak stala Gebauerova výzva k jejich kritickému prozkoumání z roku 1885. Na obranu pravosti Rukopisů vystoupila

hlavně redakce Národních listů, která otiskovala články na jejich podporu, jejichž autoři napadali Gebauera a vyzývala k umlčení kritiků Rukopisů.

V této fázi sporu se dostává na scénu Masaryk. Gebauer totiž požádal o zveřejnění své obrany kolegu profesora Kvíčalu, který byl hlavním redaktorem Filologických listů. Kvíčala sice podpořil Gebauerův názor, ale ke zveřejnění své obrany mu doporučil Masarykem redigovaný časopis Atheneum. Masaryk ke zveřejnění Gebauerových výhrad po schůzce s Gebauerem a Kvíčalou nejen svolil, ale doprovodil jejich vydání i vlastním stanoviskem, ve kterém kritizoval především nevědecký přístup k jejich zkoumání a způsob veřejné debaty o nich. Za nejsilnější Gebauerovy námitky proti rukopisům považoval Masaryk námitky lingvistické, totiž odchylky v jazyce rukopisů oproti jiným, spolehlivě starým pramenům.

Po tomto společném vystoupení Gebauera a Masaryka se rozpoutala veřejná polemika, která nebyla často založena na vědeckých argumentech. Masaryk s Gebauerem byli líčeni jako nepřátelé národa. Obránci Rukopisů se také snažili zpochybnit Masarykovu a Gebauerovu odbornou zdatnost v dané problematice. V celé agitaci si nejaktivněji počínaly Grégrem a mladočechy vedené Národní listy. Cílem takto vedené kampaně bylo hlavně znemožnit oba zastánce teorie o nepravosti rukopisů v široké veřejnosti. Bylo voláno dokonce po jejich odstranění z univerzity. V průběhu celého sporu se ale Masaryk zdržoval vůči Grégrovi osobních útoků a ostřejších vyjádření, doufaje, že Grégr sám nakonec své mínění změní. Byl také přesvědčen, že i veřejné mínění se nakonec přikloní na stranu odpůrců pravosti Rukopisů.

Kritika Masaryka a Gebauera se ovšem ozývala i ze strany staročechů. Způsob jejich argumentace byl ale poněkud jiný než u mladočechů. Staročechi, až na výjimky, a přes téměř všeobecně vyjadřovanou víru v pravost Rukopisů, vyzývali k vědecké debatě o daném problému, a někteří dokonce vyjadřovali své pochybnosti o pravosti zejména Rukopisu zelenohorského.

Masaryk s Gebauerem nezůstali ale ve svém boji za prokázání nepravosti Rukopisů osamoceni. V létě roku 1886 zasáhl do sporu historik Jaroslav Goll, který ukázal, že uvedené památky nemohou být tak staré, protože některé události v nich popisované nemohly být tehdy známy, a některé se dokonce ani nestaly. Goll se tak zařadil vedle Masaryka a Gebauera mezi hlavní odpůrce pravosti Rukopisů.

Intenzita sporu začala postupně upadat. Chémici zkoumající Rukopisy z pověření Českého muzea sice prezentovali závěry, které potvrzovaly jejich pravost, ale tyto závěry byly ihned věrohodně vyvráceny do té míry, že i jejich autoři museli své

stanovisko alespoň zmírnit. Přes některé nezodpovězené otázky se v celém sporu nakonec prokázalo, že Rukopisy jsou falza.

Masaryk se mezitím smířil a poté opět rozešel s Kvíčalou, který jej sice na začátku sporu podporoval, ale pak své stanovisko změnil. Spor s Kvíčalou se dostal až před akademický senát univerzity, který udělil Masarykovi důtku.

V celém sporu nebyla pro Masaryka nejpodstatnějším otázkou pravosti či nepravosti Rukopisů, ale otázka základů české společnosti. „Pro mne otázka Rukopisů byla v první řadě otázkou mravní – jsou-li podvržené, musíme se z toho před světem vyznat.“³³ Samotný Masaryk si z boje o Rukopis odnesl lepší znalost české historie a národního obrození. Z hlediska společnosti měl celý spor pozitivní vliv na rozvoj zkoumání českého jazyka, historie, estetiky a dalších věd v českém prostředí. Negativem sporů bylo hlavně, vzhledem k někdy bezohlednému napadání protivníka zejména ze strany zastánců pravosti Rukopisů, narušení vzájemných vztahů ve veřejném životě. Přes tyto spory, protože se neodehrávaly jen v rovině odborné, ale především v rovině veřejné, se Masaryk dostal do politického dění.

3.4 Masaryk politikem

3.4.1 Masarykův vstup do politiky

Na začátku Masarykova vstupu do politiky však nestály aktivní aktéři rukopisných bojů, ale dva docela jiní lidé – totiž Josef Kaizl a Karel Kramář. Josef Kaizl byl, na rozdíl od Kramáře, ve sporu o Rukopisy sice angažován, ale pouze jako příznivec odpůrců pravosti Rukopisů, který stojí v pozadí. S Masarykem se znal od jeho příchodu do Prahy a ujal se po něm i redigování *Athenea*. Vzděláním byl národohospodář a sociolog a působil jako mimořádný profesor na právnické fakultě české univerzity a jako docent na české technice. Díky svému strýci, advokátu Edmundu Kaizlovi, se dostal do politiky dříve. V roce 1885 byl zvolen za staročechy do říšského sněmu. Jejich politika jej ale neuspokojovala a po sporu s Riegrem se vzdal poslaneckého mandátu. Odmítl nabídku mladočechů na poslanecký mandát a uvažoval o založení politického týdeníku. Tuto myšlenku konzultoval jak s Masarykem, tak s Kramářem.

Kramář byl z celé trojice nejmladší. S Masarykem jej seznámil Kaizl. Studoval práva v Praze a národohospodářství a finanční vědy v Berlíně a na politickou kariéru se

---

³³ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 83

připravoval cíleně. Podle Opaty³⁴ byl Masarykovi lidsky bližší, než Kaizl, kterého si však Masaryk velice vážil.

Uvedená trojice nakonec nezaložila nový politický týdeník, ale pro dané účely byl převzat Masarykovým žákem Janem Herbenem založený a redigovaný čtrnáctideník Čas. Na stránkách uvedeného časopisu se Masarykovi dostávalo podpory již v dobách rukopisných bojů. První číslo převzatého Času, s programovým prohlášením, vyšlo 3. ledna 1889.

V uvedeném prohlášení Masaryk, Kaizl a Kramář zdůvodňovali potřebu nového politického přístupu a kritizovali stávající strany za neschopnost čelit centralistickým snahám rakouských Němců. Šanci viděli ve spolupráci s ostatními Slovy v Rakousku. Úvodník nebyl vlastně nějakým programem, ale nástinem toho, jak by se mělo podle autorů v politice postupovat. Masaryk k tomuto společenství sdruženému kolem Času v Hovorech říká: „Neměli jsme žádný skutečný politický program; spíš jsme drželi k sobě jako generace. Chtěli jsme nějak napravovat poměry, zlepšit noviny a univerzitu, byli jsme pro pozitivní a aktivní politiku – nebyl to jasný program, spíš směr a směr kritický a vědecký...“³⁵ Uvedené trojici nešlo o založení vlastní strany, ale o možnost působení v nějaké stávající straně, ve které by ale mohli uskutečňovat své myšlenky, které označovaly jako politický realismus.

Došlo k vyjednávání jak se staročechy, tak s mladočechy. Masarykovou představou bylo sblížení se staročechy. Měl několik jednání s Riegerem, ale tato snaha narážela na jedné straně na nedůvěru Kaizla ke staročechům a na druhé straně na postoj poslance za staročechy Kvíčali, s kterým měl, jak už bylo řečeno, nepřekonatelné rozpory Masaryk. Celá situace vyvrcholila další stížností pro nekolegiální chování podanou Kvíčalou na Masaryka na univerzitě. V odpovědi vyzval naopak Masaryk akademický senát, aby zavedl disciplinární řízení s Kvíčalou. Výsledkem celého sporu byl kompromis a opětovná důtka Masarykovi.

V roce 1889 se konaly volby do zemského sněmu, které skončily ziskem 47 mandátů pro staročechy a 37 pro mladočechy. Vzhledem k předchozímu rozložení sil – 77 mandátů pro staročechy a jen 10 pro mladočechy, to byla vlastně porážka staročechů. Lidé sdružení kolem Času se jich neúčastnili, s výjimkou neúspěšné kandidatury Kaizla v Kutné Hoře.

---

³⁴ Opat, J. Filosof a politik T.G.Masaryk 1882-1893. Praha, 1990, s. 222

³⁵ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 92

Poté Masaryk provedl další neúspěšný pokus o sblížení se staročechy. Někteří staročestí poslanci byli pro zřízení nové strany za účasti lidí kolem Času, což ale Masaryk po poradě s přáteli odmítl. Staročesi se zase nebyli ochotni přizpůsobit Masarykovým požadavkům na reformu své strany. Tak skončilo vyjednávání se staročechy definitivně nezdarem.

Nastala tedy otázka, co dál. Možnosti byly v podstatě dvě. Buď založení vlastní strany nebo spojení s mladočechy. Bylo rozhodnuto zatím vyčkávat. Důležitá událost se stala 12. srpna 1890. Kaizl byl zvolen díky tlaku mladočechů do říšské rady jako náhrada za zemřelého poslance Saláška. Tím bylo definitivně odstartováno sblížování s mladočechy. V tomto procesu byl nejaktivnější Kramář. Nejzdrženlivější přístup měl Masaryk,³⁶ ale i on viděl ve sblížení s mladočechy cestu do budoucna. Celý tento proces byl dokonán 13. prosince 1890 podpisem dohody o vstupu realistů k mladočechům. Masaryk se stal členem výkonného výboru mladočeské strany. Všichni tři noví členové strany se poté objevili na kandidátní listině mladočechů ve volbách.

V předvolební kampani se Masaryk vyslovil pro zavedení všeobecného hlasovacího práva³⁷ a zdůrazňoval morální aspekt politiky. Nechtěl se nechat strhnout k návratu k polemice týkající se Rukopisů, ale po otevření této otázky staročechy byl nucen opět hájit svá tehdejší stanoviska. Pro zpochybnění Masaryka jako věrohodného kandidáta použili staročesi dokonce i jeho dřívější snahy o sblížení právě s jejich stranou. Zapomínali přitom, že ke vstupu realistů do staročeské strany nakonec nedošlo pro rozpory ve věcných otázkách, které se nepodařilo překonat. Výsledek voleb byl nakonec jednoznačný. Mladočeši získali všechny mandáty ve venkovských okresech. Za města byl zvolen jeden staročech a šestnáct mladočechů. Masaryk porazil svého protikandidáta dr. Seidla poměrem hlasů 1465 ku 1169.³⁸ Úspěch slavili i Kramář s Kaizlem.

3.4.2 Masarykův realismus

Jak jsme viděli výše, nazýval Masaryk program, se kterým vstoupil do politiky realizmem. Na tomto místě bych chtěl stručně rozebrat, co tímto pojmem myslel. V České otázce³⁹ představuje realizmus jako hráz proti přílišnému historizmu.

---

³⁶ Masaryk později k poměru celé trojice k staročechům a mladočechům říká: „... já jsem říkal, že Kaizl je realista staročeský, Kramář realista mladočeský a já že jsem realista realistický.“ Čapek, K. *Hovory s T.G.M.*. Praha, 1969, s.92

³⁷ Volební právo neměli dělníci a chudí rolníci

³⁸ Opat, J. *Filosof a politik T.G.Masaryk 1882-1893*. Praha, 1990, s. 332

³⁹ Masaryk, T.G. *Česká otázka. O naší nynější krizi*. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 176

Historizmu rozšířenému v myšlení lidí přičítal např. to, že vznikl takový spor o pravost Rukopisů. Náš historizmus je podle Masaryka horší než historizmus v jiných zemích, protože jsme ztratili vědomí historické kontinuity, a proto se více ponořujeme do minulosti, kde hledáme ideály pro budoucnost. Naše hledání vzorů v minulosti je tak nutně hledáním v minulosti značně vzdálené, a tudíž temné, což vede k vytváření různých fantazií a fabulací.

To neznamena, že by se realizmus zřikal minulosti, ale z ní čerpané poznání má podřizovat přítomnosti. Masaryk vidí postavení realizmu někde mezi konzervativizmem a radikalizmem, přičemž více společného má z hlediska ideového s radikalizmem, ale liší se od něho rychlostí kroků, které činí. Tento nový směr myšlení, či metoda, jak jej Masaryk sám nazývá, by se měl více opírat o výsledky přírodních a sociálních věd. Realizmus by měl být také více národní a měl by veškeré vzdělání více přiblížit širším sociálním vrstvám.

Z politického hlediska by měl klást důraz na sociální reformy, kulturní práci a vnitřní politiku. V této době vidí Masaryk ještě budoucnost českého národa v rámci rakouské říše, a z hlediska politiky vnější tak podporuje zachování Rakouska. Jednou z důležitých politických tezí realizmu je naprosté odmítání pasivní politiky.

Filosoficky vychází Masarykův realizmus z Comtova pozitivizmu, ke kterému jej přivedl jeho učitel Brentano. Podle Emanuela Pecky je Masarykův přístup mnohem pozitivističtější než Brentánův, protože je konkrétnější. Jako druhý pilíř Masarykova realizmu jmenuje Pecka skepsi D. Huma.⁴⁰ Z pohledu politického realizmu měl však na Masaryka větší vliv Comte, protože své myšlenky vztahoval na stav lidské společnosti.⁴¹

3.4.2 Masaryk poprvé poslancem

Nově zvolená říšská rada se sešla 9. dubna 1891. Mladočeši byli odhodláni zastávat ve Vídni důrazně české zájmy. Ve sněmu byli ale desetiprocentní menšinou. Ve svém programu deklarovali na jedné straně loajálně zájem podílet se svou činností na hospodářském rozvoji monarchie, ale na druhé straně požadovali změny ve smyslu

---

⁴⁰ Humova skepse se týkala problému kauzality, tj. problému, jak můžeme z po sobě pravidelně následujících jevů vyvodit jejich nějakou příčinnou závislost. Masaryk Humovu skepsi nijak filosoficky nevyvrátil, jen si ji pro sebe překonal pomocí statistiky, k čemuž mu dal podnět jeho habilitační spis o sebevraždě. Také jeho první přednáška po nástupu do Prahy se zabývala vyvracením Huma pomocí počtu pravděpodobností. Na druhou stranu mělo pro Masaryka zachování zákona o příčinné souvislosti zásadní význam, protože díky z něho plynoucího předvídání následků můžeme řídit své jednání.

⁴¹ K vztahu Masarykova realizmu k pozitivizmu viz Pecka, E. Sociologie politiky. Praha, 2010, s. 207-209

zavedení všeobecného volebního práva, rozšíření občanských svobod a zasazovali se o rozvoj školství jednotlivých národů monarchie ve stejné míře, jako bylo pečováno o rozvoj školství německého. Otázka školství byla důležitá i pro Masaryka samotného. Vždyť z jedenácti větších projevů, které na půdě rady přednesl do roku 1893, kdy se vzdal mandátu, jich bylo šest věnováno právě otázkám školství.⁴² Dalším důležitým tématem, kterému se Masaryk ve svých projevech věnoval byly otázky sociální, kde hájil zájmy dělnictva. Otázky sociální viděl v těsném vztahu k otázkám vzdělání.

Masaryk a ostatní realisté se brzy dostali do sporu s radikálním křídlem mezi mladočechy, reprezentovaném především poslancem Vašatým a J. Grégrem. Spor byl odstartován projevem Vašatého v říšské radě. Vašatý v něm napadl Němce, kvůli vztahu k Čechům, přičemž předpovídal brzký zánik Rakouska. Budoucnost viděl pak ve spojení s Ruskem. Tehdy již existoval Trojspolek a pomalu se formovalo na druhé straně i spojení Ruska s Francií. Masaryk v té době viděl ještě budoucnost Čech v rámci Rakouska. Mírnil také romantické představy o Rusku, které nebyly založeny na znalosti, ale spíše na nadšení pro velký slovanský národ. Masaryk byl pro pěstování slovanské vzájemnosti v rámci stávajících státních celků a upozorňoval na nutnost rozlišovat mezi ruským národem, ke kterému choval sympatie a ruskou vládou. V neposlední řadě obhajoval české Němce, s kterými mladočeská strana v říšském sněmu často postupovala v přirozeném souladu.

Stejně, jako mírnil radikalismus český, vyslovoval se Masaryk i proti nacionalismu německému. To se ukázalo např. v tažení proti nařízení ministra spravedlnosti Schönborna, kterým se zřizoval nový soudní okres v Teplicích nad Metují, což by de facto vedlo k administrativnímu rozdělení Čech a k vytvoření uzavřené německé oblasti na historickém území českého království. Tažení proti tomuto opatření mělo na chvíli smířit celou českou politickou scénu – tj. staročechy a mladočechy, ale ukázalo se, že tyto strany se ani v tak důležité otázce nedokáží shodnout na společném postupu.

Za této situace proslovil Masaryk v říšském sněmu projev. V úvodu vytkl Němcům předsudky vůči Slovanům a snahu o jejich podrobení v rámci Rakouska. Chyby v přístupu ale viděl na obou stranách, protože neněmeckým národům vytýkal naopak snahu o autonomii. Ve vztahu k Čechám zmínil především odmítání Němců uznat češtinu jako úřední jazyk a útlak v oblasti kulturní. Poté vyzval k vzájemné důvěře. Co se týká mezinárodních vztahů, tak kritizoval Trojspolek, který nebyl podle

---

⁴² Opat, J. Filosof a politik T.G.Masaryk 1882-1893. Praha, 1990, s. 336

něj zárukou budoucího míru. Projev vzbudil značný ohlas a Masaryk byl dokonce na půdě říšského sněmu obviňován z velezrady poslancem za Krnov dr. Maxem Mengerem. Mengerovi byla ale nakonec, i za přispění hlasů Němců, vyslovena sněmem nelibost.

Na domácí scéně musel Masaryk naopak čelit útokům radikálů sdružených kolem Grégrových Národních listů, kteří Masaryka obviňovali z nevlastenectví, z nedostatku slovanského cítění a z nadřování Němcům. Všechny tyto útoky vyvrcholily nakonec 25. září 1893 tím, že se Masaryk vzdal svého mandátu. Tak skončilo i Masarykovo působení v mladočeské straně.

3.4.3 Masaryk podruhé poslancem

Stejně jako prvnímu Masarykovu vstupu do aktivní politiky předcházela veřejností bedlivě sledovaný spor o Rukopisy, který byl poté během jeho politické činnosti zneužíván jeho protivníky k očeřování Masarykovy osoby v očích veřejnosti, předcházela i jeho druhému pokusu ovlivnit aktivně českou politickou scénu událost, ve které Masaryk hájil stanovisko, které nebylo rozhodně ve shodě s většinovým míněním a jehož obhajoba mu přinesla nemalé těžkosti v osobním životě. Jednalo se o Hilsnerovu aféru. Jestliže se však spor o Rukopisy přesouval často z roviny odborné na rovinu osobních výpadů proti Masarykovi a ostatním zastáncům stanoviska o nepravosti Rukopisů, Hilsnerova aféra se odehrávala již zcela v rovině emocionální. Zajímavé na tom je, že stejně jako v případě rukopisů (na začátku byl pouze požádán o uveřejnění Gebauerovy kritiky v Atheneu), i do této aféry se vlastně dostal bez svého aktivního přičinění. Sám celou situaci popisuje v Hovorech: „Já jsem se zprvu o ten Hilsnerův proces nezajímal, ale přijel za mnou můj bývalý žák z Vídně, spisovatel Sigismund Menz, Moravan, a ten mě přiměl k tomu, že jsem vstoupil“⁴³ Ilustrativní pro Masarykův charakter ovšem je, že stejně jako v rukopisném sporu, i tady poté Masaryk zaujal důsledně stanovisko, které považoval na základě nezaujatého rozboru situace za správné a hájil je i za cenu nemalých osobních obtíží.

3.4.3.1 Hilsnerova aféra

O co vlastně ve zmiňované aféře šlo. 29. března 1899 bylo mezi městem Polnou a vesnicí Malou Věžnicí objeveno mrtvé tělo mladé dívky Anežky Hružové, která byla

---

⁴³ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s.101

již několik dní pohřešována. Celá situace na první pohled svědčila o tom, že dívka byla zavražděna někde jinde. Měla suché šaty, i když den předtím pršelo, na místě nebyly žádné stopy zápasu, na krku měla pás, který byl ustřížen z jejích šatů, byla podříznuta, ale na místě nebylo nalezeno tratoliště krve. Právě tato poslední okolnost však zavedla příčinu k pověstem, že Anežku Hružovou rituálně zavraždili Židé. Podle pověr totiž Židé dávají křesťanskou krev na velikonoce do macesů. Rozšíření pověsti nebránilo ani to, že vražda se stala po židovských velikonocích. Z vraždy byl obviněn Leopold Hilsner, kterého někdo viděl toulat se v okolí. Bez přímých důkazů byl nakonec porotou v Kutné Hoře odsouzen k trestu smrti provazem.

Pověra o tom, že Židé pijí křesťanskou krev byla tehdy ve společnosti silně zakořeněna. Viděli jsme, že i sám Masaryk ji v dětství jen těžko překonával. Na tomto místě je třeba říci, že Masarykovi nešlo o samotného Hilsnera, o kterém se vyjadřoval opovrzhlivě. Šlo mu spíše o to, že byl obviněn z rituální vraždy, a že toto obvinění bylo založeno pouze na pověře vztahující se k Židům obecně. Do centra sporu se dostal díky dopisu, ve kterém vyslovil své nesouhlasné stanovisko k celé věci, a který s jeho svolením zveřejnil v *Neue Freie Presse* již zmiňovaný Menz. To zvedlo proti Masarykovi takovou vlnu odporu, že dokonce nakladatel časopisu *Naše doba* odmítl zveřejnit jeho článek k tomuto tématu, který nesl název *Nutnost revidovat proces Polenský?*. Když byl článek přece jen otištěn, byl celý náklad nejprve zabaven. Vyjít pak mohl až po interpelacích v říšské radě.

Výsledkem útoků na Masaryka byly studentské demonstrace, které byly organizovány klerikálními kruhy a radikálními mladočechy. Tyto výpady pokračovaly na jedné přednášce, kdy dávali studenti hlasitým pískáním a pokřikování najevo svou nevoli vůči Masarykovi, ale na jeho výzvu k věcné debatě se nikdo neodvážil reagovat. Vše vyvrcholilo před Masarykovým domem, kde si ale opět shromážděný dav nebyl schopen, na výzvu Masarykovi ženy, zvolit zástupce, které byl Masaryk ochoten přijmout doma za účelem debat nad spornou otázkou.. Přes Masarykovu snahu nepřerušit přednášky se nakonec na žádost děkana uvolil osm dní nepřednášet. Proti takovému jednání studentů se veřejně kromě rektora Gebauera postavili jen dva profesori – profesor Goll a profesor Drtina. Po obnovení přednášek vypukly opět demonstrace, ale již jen na nádvoří.

Přes všechna příkoří a potíže, které Masarykovi účast na Hilsnerově aféře způsobila, si Masaryk z celého sporu odnesl i nějaká pozitiva. Jedním z kladů bylo to, že si díky snaze o věcnou a vědeckou argumentaci rozšířil znalosti z takových oborů,

jako je např. kriminalistika a fyziologie. Druhý a asi důležitější zisk jmenuje sám v Hovorech: „Za války jsem pochopil, k čemu to také bylo dobré; světový tisk je zčásti řízen nebo financován od Židů; znali mne z Hilsnerovy aféry a teď se odvděčili tím, že psali o naší věci sympaticky nebo alespoň slušně. Politicky nám to hodně pomohlo.“⁴⁴

Pro úplnost je nutno dodat, jak to dopadlo se samotným Hilsnerem. V Písku s ním byl obnoven proces, ve kterém byl navíc obžalován z další vraždy, která se stala před dvěma roky a znovu odsouzen k trestu smrti. Císař František Josef I později trest změnil na doživotí a po osmnácti letech byl propuštěn na základě milosti udělené Karlem I.. Nebyl však nikdy rehabilitován a v roce 1928 zemřel.

3.4.3.2 Od založení lidové strany do války

Mladočeská politika v říšském sněmu byla, pokud se týká otázek, které byly důležité pro Čechy, stejně neutěšená jako předtím politika staročeská. Nebylo dosaženo pokroku ani v otázkách jazykového vyrovnání češtiny s němčinou ani ve snahách o federalistické uspořádání ani v jiných oblastech. V Čechách ale nebyla žádná politická síla, která by mohla mladočechům konkurovat.

Přesto, že měl Masaryk zpočátku o myšlence založit novou stranu pochybnosti, došlo 31. března a 1. dubna 1900 z iniciativy odběratelů časopisu Čas, který se právě ze čtrnáctideníku měnil na obdeník, k svolání ustavujícího sjezdu nové strany. Masaryk měl v úmyslu pojmenovat stranu Česká jednota bratrská, ale nakonec byl zvolen název strana lidová. Program strany byl veden v duchu Masarykových názorů. Důraz byl kladen na vědeckost a na mravní základy politiky.

V roce 1900 byl Masaryk již proti Rakousku. Proti státní němčině se vyslovoval sice pro dvojjazyčnost úřadů, ale pro jednojazyčnost úředníků. Vedle kulturních požadavků, ke kterým řadil i požadavky k reformám školství, byly v programu zdůrazňovány otázky sociální. Jako cíl politiky strany byla také deklarována snaha o všeobecné a rovné hlasovací právo.

V lednu 1907 došlo k uzákonění všeobecného volebního práva a 14. května se konaly volby do říšské rady. Masaryk kandidoval ve skupině měst na Moravě – Rožnov, Vsetín, Valašské klobouky, Příbor, Zlín. Zvláště klerikální kruhy se ve své kampani snažily Masaryka očernit. Byl například obviňován z nadržování Němcům a Židům apodobně. Navíc jeho strana neměla v oblasti kde kandidoval ani stranickou organizaci ani vlastní časopis. V předvolební kampani se tak musel Masaryk spolehnout hlavně na

---

⁴⁴ Čapek, K. Hovory s T.G.M.. Praha, 1969, s. 102

své osobní působení na schůzích a shromážděních. V prvním kole skončil na druhém místě za živnostenským kandidátem a před kandidátem sociální demokracie. Ve druhém kole ale porazil kandidáta živnostenské strany díky hlasům sociálních demokratů, kteří se přiklonili na jeho stranu. Se svými voliči se stýkal i později, už jako poslanec říšské rady a informoval je o dění ve Vídni.

Zasedání nové říšské rady bylo poprvé svoláno na 7. červen 1907. Masaryk se brzy aktivně zúčastnil politického dění. Hned v listopadu podal v říšské radě návrh, ve kterém žádal zajištění svobody univerzit. Vídeňský starosta totiž na katolickém sjezdu vyhlásil, že katolíci musejí dobýt univerzity, protože jsou půdou pro revoluční, bezbožné a nevlastenecké myšlenky. Masaryk dosáhl toho, že ministr vyučování prohlásil, že svoboda vysokých škol bude chráněna. Významnou úlohu sehrál také v odhalení vykonstruovanosti procesů s představiteli Srbů a Chorvatů, kterých se zúčastnil nejen jako komentátor a obhájce v tisku a říšské radě, ale dokonce i jako svědek v soudní síni. Proto, aby si udělal přesnější obraz dění na Balkáně, navštívil osobně Záhřeb a Bělehrad. Situaci měl v tomto případě ulehčenu díky tomu, že velké množství místní inteligence byli jeho žáci. Svým vystupováním si získal mnoho příznivců na Balkáně a obdiv v celé Evropě. Po těchto procesech ztratil také pravděpodobně poslední zbytky víry v životaschopnost Rakousko-Uherska.⁴⁵

Roku 1911 byla rozpuštěna říšská rada, přestože ještě neuplynulo obvyklé šestileté volební období. V červnu byly vypsány nové volby a Masaryk v nich obhájil ve stejném volebním obvodu svůj poslanecký mandát již v prvním kole, ve kterém porazil klerikálního protikandidáta. Sociální demokraté svého kandidáta nepostavili. To už se ale schylovalo k válce.

4 Krize moderního člověka v díle T.G. Masaryka

V této části práce se budu zabývat Masarykovým pohledem na vývoj české společnosti od národního obrození. Součástí tohoto období českých dějin je také formování názorů české společnosti na vztah Čechů k ostatním slovanským národům a k Němcům. Poté ukáži Masarykův postoj k otázkám politickým a sociálním. Všechny tyto rozborby by měly osvětlit Masarykovy postoje v praktické politice, jak byly vyloženy v předešlé části. Na závěr se budu věnovat tomu, v čem Masaryk spatřoval důvody krize moderního člověka.

---

⁴⁵ Můžeme-li věřit Herbenovi, prohlásil dokonce o svých šedesátých narozeninách, že Rakousko si nezasluhuje nic jiného, než abychom pod něj položili patronu a vyhodili jej do povětří. Herben, J. T.G.Masaryk, Praha, 1946, s. 128

4.1 Nástin Masarykova pohledu na vývoj české společnosti od národního obrození

V České otázce⁴⁶ jmenuje Masaryk dva základní úkoly národního obrození. První, pozitivní, vidí ve snaze vytvořit samostatnou českou kulturu a literární práci kultivovat český jazyk. Druhý, negativní, vidí v nutnosti čelit převaze jazyka a kultury německé. Těchto úkolů nemohlo být dosaženo bez navázání na ta období z českých dějin, ve kterých se český národ vyvíjel samostatně a svobodně. Obrozenci se tak obraceli k české reformaci, k husitskému a českobratrskému odkazu. Na těchto základech se rozvíjely ideály humanity v českém prostředí. Obecně byly tyto ideály postaveny proti starým ideálům křesťanským. Humanismus osvobodil rozum od církevní autority a i stát se začal na těchto myšlenkových základech emancipovat od církve. Podle Masaryka je podstatné, že tyto ideály byly nahlíženy jako přirozené. „Humanitní ideál je, jedním slovem, ideálem přirozeným, novým proti historicky danému starému.“⁴⁷ V našem prostředí byly pak tyto ideály, vzhledem k dřívější protireformaci, chápány kulturně osvícensky.

Všechny tyto snahy byly tak vedeny ve jménu humanity a osvícenství, čímž se naše národní obrození, přes jasně dané rozdíly (ostatní národy evropské se neobrozovaly) řadí podle Masaryka zcela přirozeně do převládajících myšlenkových proudů v celé Evropě.

Jednotícím myšlenkovým základem pro tyto snahy byla ale filosofie německá. „Přes všeliké horování pro Rusy a všecky Slovaný, a přes všecek odpor proti Němcům – Němci zůstávali našimi skutečnými učiteli.“⁴⁸ Také svá díla psali čeští buditelé nejprve německy. Na druhou stranu právě psaní vlastním jazykem (nejprve překlady a poté i vlastní tvorba) bylo tím místem, kde docházelo ke kultivování jazyka. Tedy ne soustavná odborná lingvistická práce, ale literární tvorba. Toto snažení kulturní pak teprve přecházelo do programu politického. Vývoj českého obrození tak podle Masaryka postupoval od humanity (Dobrovský) přes slovanství a humanitu (Kolár a Šafařík) až po program politický a český (Palacký, Havlíček).

V otázce formování politického programu vyzdvihuje Masaryk Havlíčka nad Palackého. Oba byli pro federativní uspořádání, ale protože Palacký přidal k teorii přirozeného práva národů na rovnoprávnost i myšlenku práva historického, mohl od

---

⁴⁶ Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 10-11

⁴⁷ Masaryk, T.G. Ideály humanitní. Praha, 1990, s. 10

⁴⁸ Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 54

federace národů (na které důsledně trval Havlíček) přejít k federaci zemí. Jasně je podle Masaryka vidět rozdíl mezi politickým ideálem Palackého a Havlíčka v jejich pohledu na otázku sociální. Palacký vidí v revolučních snahách dělnictva komunismus a socialismus, proti kterým protestuje poukazem na přirozenou nestejnost lidí. Proto je také proti všeobecnému hlasovacímu právu. Nerovnosti v sociální sféře má podle Palackého zmírňovat dobročinnost. Havlíček, stejně jako Palacký považuje komunismus a socialismus za bláznovství. Například právo na práci považuje za součást tzv. přirozeného práva, kde úkolem státu je pouze odstraňovat překážky. Přirozené právo tak zaručuje jen svobodu a ne majetek. V otázce hlasovacího práva však Havlíček hájí stejné a všeobecné hlasovací právo. Hlavní Havlíčkovou předností je tedy podle Masaryka lidovost, která je ovšem pojímána více politicky, než sociálně. Rozdíly mezi Palackým a Havlíčkem se pak podle Masaryka vtělily do základů našich dvou stran – Palacký (konzervativismus, staročesi), Havlíček (liberalismus, mladočeši). Postupem času se ale tyto strany od myšlenek svých ideových vůdců tak odklonily, že by je tito podle Masaryka ani nepoznali. Viděli jsme, že i samotný Masaryk se přes kontakt s oběma stranami nakonec vydal svou vlastní cestou.

4.1.2 Masarykova metodologická pravidla pro posuzování a studium národů

Masaryk se kriticky vyjadřuje k idealizování slovanských národů oproti národům ostatním. Tyto jeho názory mu přinesly, jak jsme viděli na jeho působení v říšské radě, nevoli jak ze strany Němců, tak ze strany Čechů. V České otázce⁴⁹ vykládá svá pravidla, pro posuzování a studium národů. Nebude na škodu, je na tomto místě krátce shrnout, protože měly jistě vliv na Masarykovy politické postoje.

1. O národě, a to i o vlastním, lze přemýšlet nestraně, a není nutno vlastní národ zbožňovat. Zrovna tak není nutno snižovat jiné národy pro jejich chyby. Právě tak jako uznání předností jiného národa nesnižuje národ vlastní, nebrání lásce k vlastnímu národu ani uznání jeho chyb.
2. O žádném národě se nemá usuzovat povrchně – na základě vnějších znaků jako je například oblékání či strava.
3. Na charakter národa se má usuzovat z jeho ducha – z idejí, citů a mravních cílů.
4. Nelze studovat Slovana jako Slovana, ale je nutno studovat jednotlivé slovanské národy samostatně – Čecha, Rusa atd.

---

⁴⁹ Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 72 - 75

5. Usuzovat ze Slovanů dnešních na minulé a ne naopak, protože o současnosti máme lepší informace.
6. Politické a válečné události vypovídají o národě méně, než události kulturní.
7. Dobrým vodítkem je analogie s ostatními národy v téže době.
8. Podstatný vliv na život národa mají přírodní podmínky, ve kterých žije.
9. Charakterem jsou Slovanům nejbližší Germáni.

Proti těmto zásadám (zvláště první, čtvrté a páté) se podle Masaryka prohřešil především Kolár, ale i ostatní obrozenci. Na základě uvedených zásad se snaží Masaryk charakterizovat vztah Čechů nejen k ostatním Slovanům, ale i k jiným národům, zejména Němcům.

4.1.3 Vztah k ostatním slovanským národům a k Němcům

V souvislosti s humanitními ideály se podle Masaryka rozvíjí i ideál národnostní. Teprve na sklonku osmnáctého století tak nabývají na významu přesvědčení, že národ, má vedle církve a státu, kulturní poslání. S národním uvědoměním tak přirozeně přichází i myšlenka o vzájemném sblížení slovanských národů. Těmto myšlenkám nahrávala jak jazyková blízkost slovanských národů, tak pocit ohrožení Němci. Malé slovanské národy tak přirozeně hledaly oporu u národů větších – kulturně a politicky silnějších. Myšlenka slovanské vzájemnosti mohla však nabývat různých podob, od přirozeného austroslavizmu, daného podobným postavením slovanských národů v rámci monarchie, až po panrusizmus, který byl daný postavením Ruska jako jediného slovanskému samostatnému státu. Masaryk ovšem našim obrozencům vytýká, že, kromě Havlíčka, ostatní slovanské národy vlastně neznali. Proto mohlo docházet k nemístné idealizaci a ke zkreslování pohledu na ně.

Otcem slavistiky u nás je Dobrovský, který byl podle Masaryka dokonce dříve slavistou, než bohemistou.⁵⁰ Dobrovský byl rusofil a Masaryk jej hodnotí ze všech obrozenců nejvýše, pro jeho vědecký přístup a ne nenávistné stanovisko k ostatním národům, včetně Němců. Dobrovský byl také, jak jsme již viděli, prvním, kdo pochyboval o pravosti Rukopisů.

Masaryk souhlasí s názorem, že Slované se od Germánů liší vrozenou humánností, která se projevuje v politice a ve válečnictví nebojovností. Zároveň ale zdůrazňuje, že to neznamená, že by Slované nebyli udatní nebo naopak suroví a ukrutní. Na druhou stranu se zdráhá rozhodnout, zda je tato vrozená nebojovnost vlastností

---

⁵⁰ Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 34

dobrou či špatnou. Je spíše toho názoru, že jak bojovnost, tak nebojovnost mají své klady i zápory. O německé povaze pak soudí, že je přímější. Jistá česká nepřímost však, jak Masaryk sám sebe přesvědčuje, není neupřímností.⁵¹

4.1.4 Otázka sociální

Sociální otázka je podle Masaryka otázkou českou v tom smyslu, že se přirozeně vyvinula z otázky národnostní a politické. Tuto problematiku neviděl Masaryk pouze jako otázku dělnictva. K jejímu řešení nestačí podle něho pouze všeobecné hlasovací právo, jehož přiznání je pouze částečné řešení. Hlavní problém sociální otázky je pro Masaryka problém mravní, je otázkou citu pro spravedlnost v celé společnosti. „Otázka sociální je otázka mravnosti – nemravnosti, je otázka násilí a účinné humanity.“⁵² K sociální otázce se tak podle Masaryka dostáváme po ose humanita (člověk) – národ – lid.

Stát je podle Masaryka nutno pojímat nejen demokraticky, ale i lidově. Je jej nutno socializovat nejen politicky (rozšířením politických práv na nejširší vrstvy), ale i tak, že stát má přihlížet k potřebám všech vrstev, a tedy i lidu. Stát nesmí být pojímán nijak abstraktně, jako nějaké těleso, ale reálně. „Lidé jsou státem, není lidmi stát.“⁵³ Politická funkce státu je tak jen jednou z funkcí. Dalšími jsou funkce kulturní, sociální apod..

Podle Masaryka se světská moc ve státě musí podříditi moci duchovní. Stát tak nemá mít především smysl ekonomický, stát a společnost nemají být pojímány materialisticky. „Já jsem nikdy z toho nedělal tajemství, že jsem rozhodným odpůrcem všeho materialismu.“⁵⁴ Hospodářství se podle Masaryka vyvíjí vedle a na základě činností duchovních a kulturních.

Humanitní ideál je z hlediska společenského pro Masaryka ideálem sociální reformace, což podle něho znamená, že se musí dostat spravedlnosti všem vrstvám společnosti, tedy i dělníkům. Těchto ideálů ale není podle Masaryka možno dosáhnout nějakými kroky revolučními, ale jen kroky postupnými, pomalou soustavnou prací a sociální reformací, která bude založena na politickém vzdělávání volených zástupců.

---

⁵¹ K porozumění tomu, jak Masaryk chápe rozdíl mezi německou přímostí a českou nepřímostí viz historii o kočkách, kterou líčí v 23. kapitole České otázky. Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 78 - 81

⁵² Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s.241

⁵³ Masaryk, T.G. Česká otázka. O naší nynější krizi. Jan Hus.. Praha, 1924, s. 293

⁵⁴ Masaryk, T.G. Ideály humanitní. Praha, 1990, s.19

4.2 Masarykův pohled na krizi moderního člověka

Masaryk se snaží dobrat obrazu moderního člověka analýzou filosofie, teologie a zvláště literatury moderní doby. „Chceme-li tedy seznat duševní stav *moderního člověka*, vyslechněme, co nám ten člověk praví *ve své literatuře*.“⁵⁵ Právě zde je podle něho možno vypořádat hlavní příčiny krize moderního člověka, jako jsou skepse, pesimismus, neucelený názor na svět a nervóznost, polovičatý intelektualismus, ztrátu víry v Boha atd.. Přes tyto rozbory se snaží dospět k nejpodstatnějšímu prvku, který podle Masaryka charakterizuje krizi moderního člověka, a tím je mu krize náboženského vyznání.

4.2.1 Otázka náboženská

Jak jsme již viděli, o důležitosti náboženství pro život člověka a společnosti Masaryk nikdy nepochyboval. Také v úvodu ke svému dílu *Moderní člověk a náboženství* říká: „Znám vůbec jen otázku náboženskou, vždy byla a bude. O tom jsem nikdy nepochyboval ani okamžik, všechna životní zkušenost, všechno poznávání a studování potvrzovalo mně přesvědčení to pořád a pořád znova“⁵⁶ a dále „Náboženství je podstatným obsahem duchovního života člověka. K žití je tak potřebné jako vzduch – právě proto ho mnozí ani nepozorují, jak nepozorují vzduchu a neváží si jeho životadárnosti.“⁵⁷

Pro rozbor Masarykova pohledu na roli náboženství je podle mého názoru nejpodstatnější pochopit to, jak pojímá vztah náboženství a mravnosti. Mravnost je pro Masaryka vztah člověka k člověku. Náboženství naproti tomu vzniká jako poměr člověka k celému světu a zvláště k Bohu. Náboženství je tak základem mravnosti. Náboženským citem získává mravnost člověka znak božského. Náboženství tak podle Masaryka poskytuje lidskému životu útěchu a naději a duchovně jej vede k dobru a krásnu. Náboženstvím ale nemyslí náboženství církví, nelze jej ztotožňovat s církevním učením.

Pro Masaryka je otázkou, zda vyvozovat mravnost z rozumu, či z citu. V *Ideálech humanitních*⁵⁸ k tomu říká: „Přiznávám se tu k těm, kteří zakládají mravnost na citu, ale nemyslím, že cit má být v protívě k rozumu.“ Základem mravnosti je mu

---

⁵⁵ Masaryk, T.G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha, 1934, s. 254

⁵⁶ Masaryk, T.G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha, 1934, s. 4

⁵⁷ Masaryk, T.G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha, 1934, s. 57

⁵⁸ Masaryk, T.G. *Ideály humanitní*. Praha, 1990, s. 56

tedy soulad citů s rozumem, avšak s převahou stránky citové. Cit je slepý, a musí být tedy osvětlen rozumem.

Za podstatu mravnosti tak Masaryk uznává staré heslo: „Miluj bližního svého, jako sebe samého.“ Tato láska však nemá být ničím abstraktním, ale má mít zcela konkrétní a hlavně praktickou podobu. Měla by se tedy projevat v činech vůči konkrétním lidem. Tato láska musí ale spočívat na naději, a to na naději v život věčný. V moderní době to ale již nemůže být naděje a víra, která neprošla zkouškou rozumu. Svoje pojetí víry tak Masaryk shrnuje slovy: „Naděje v život věčný je tedy základem naší víry životní. Víry, pravím, protože na víře život a práce je založena....Ale víra naše již nemůže být slepá, nýbrž zdůvodněná; můžeme mít jen víru, která prošla ohněm kritiky, tedy přesvědčení.“⁵⁹

4.2.2 Sebevražednost

Sebevražednost pokládal Masaryk za jednu z nemocí charakteristickou pro moderní civilizaci. Klade si otázku, zda normalita lidského života v moderní společnosti, víra člověka v neustálý pokrok a štěstí nevedou člověka nakonec k popření života. Názor, že sebevražednost je jednou z věcí, která charakterizuje moderní dobu, dokládá mnoha statistickými údaji, které ukazují, že tento fenomén se v takto masovém měřítku rozšířil až v moderní době. Zkoumá příčiny sebevraždy z nejrůznějších hledisek, jako jsou vlivy národnostní, sociální, vliv přírodních podmínek, vzdělání, nemocí apod.. Machovec⁶⁰ ukazuje, že nakonec podle Masaryka nejde o příčiny jednotlivých sebevražd, ale o příčinu vzrůstající sebevražednosti v moderní době vůbec. Podle Machovce nejde ani tak o to, co bylo bezprostřední příčinou sebevraždy, ale spíše o to, co člověku chybělo, že na nějaký podnět reagoval takovým činem, jako je dobrovolné vzdání se života. V čem tedy spatřuje Masaryk hlavní příčiny pro zvýšenou míru sebevražednosti v moderní době?

Masaryk odmítá tezi, že by nejpodstatnější příčinou moderní sebevražednosti byly hlavně hospodářské a přírodní poměry, tedy vlivy materiální.⁶¹ Přiznává jim jisté působení, ale za základní a rozhodující faktor při rozhodování člověka o tom, zda

---

⁵⁹ Masaryk, T.G. Ideály humanitní. Praha, 1990, s. 61

⁶⁰ Machovec, M. Tomáš G. Masaryk. Praha, 1968, s. 61-62

⁶¹ Ve své habilitační práci uvádí jako příčiny sebevražednosti I. Působení přírody a to a) pozemské, b) kosmické a II. Působení fyzické a duševní organizace lidské a to a) fyzické poměry tělesné organizace, b) poměry obecně společenské, c) poměry politické, d) poměry hospodářské, e) poměry duševní vzdělanosti: rozumová, mravní a náboženská výchova: životní názor vůbec. Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 5

spáchat sebevraždu považuje jeho charakter.⁶² Za základní vlivy při formování charakteru člověka pak považuje sociální a mravní stav společnosti. Přitom poukazuje na fakt, že vyšší míra sebevraždy je právě v tak zvaných rozvinutějších společnostech a v nich ještě vyšší ve městech, než na venkově.

Předchozí tvrzení vyžaduje poněkud podrobnější rozbor. Masaryk považuje za jeden z důležitých faktorů, vedoucích k rozmachu sebevraždy, to, co nazývá „polovzděláním“, které souvisí s vývojem stavu společnosti ve velkých městech. Toto „polovzdělání“ je podle něho charakterizováno velkým množstvím nepraktických informací vstřebaných rozumem. Je to takové vědění pro vědění, bez praktického a mravního přesahu, které plodí neukojitelné potřeby a vede k hloubání a k omrzelosti životem. Takovéto neharmonické vzdělání pak podle Masaryka způsobuje nerovnováhu mezi rozumem a citem.

Tím, co dává lidskému životu směr, útěchu, naději, mravní přesah a radost ze života a brání pesimizmu je podle Masaryka náboženství. Krize náboženské víry, která dávala člověku jakýsi jednotící prvek, a která souvisí s polovzděláním, je tak pro něho hlavní příčinou moderní sebevraždy. Celý problém shrnuje Masaryk v Krizi moderního člověka do věty: „Moderní člověk ztrácí svůj jednotný světový názor náboženský.“⁶³

. Poslední příčinou sebevraždy je tak úpadek jednotného světového názoru, který byl v dřívějších dobách poskytován křesťanskou vírou, a který byl narušen moderním myšlením. Otázkou však zůstává, který názor na svět dokáže člověka v tomto obratu k vnějšmu světu podpořit.

Podle Masaryka nemůže probíhat řešení problému sebevraždy pouze v rovině politické a ekonomické. Odstraněny musí být hlavní příčiny, což je polovičatost života a beznáboženská. Pro Masaryka je nemyslitelné, aby léčením bylo pouhé nahrazení dřívějšího světového názoru náboženského názorem podaným vědou nebo uměním. Role náboženství je pro něho nezastupitelná. V Sebevraždě k tomu říká: „My potřebujeme náboženství, potřebujeme zbožnosti.“⁶⁴

Tímto náboženstvím je pro Masaryka křesťanství. Avšak jaká jeho forma? Pokud by byl podle něho možný katolicismus, byl by díky své církevní organizaci nejlepším řešením. Katolicismus je ale podle Masaryka poté, co se objevil protestantismus, nadále nemožný. Avšak ani stávající protestantismus Masaryka

---

⁶² Masaryk, T.G. Moderní člověk a náboženství. Praha, 1934, s.16

⁶³ Masaryk, T.G. Moderní člověk a náboženství. Praha, 1934, s. 35

⁶⁴ Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 250

neuspokojuje. Sebevražednost, jako jeden ze symptomů krize, je totiž vyšší tam, kde je vliv náboženství menší, což se více projevuje v zemích protestantských. Volá tak po novém náboženství, které by respektovalo novou dobu. Zdá se mu, že okolnosti jsou pro vznik takového nového, křesťanského náboženství příznivé. „Naše doba je pro vznik nového náboženství jako stvořena“⁶⁵ Toto nové náboženství by mělo podle Masaryka být jako v protestantismu věcí jednotlivce, ale zároveň by mělo být lidové, to znamená, že nemůže být teoreticky založeno na vyšším rozumovém vzdělání. Pro Masaryka je to mravně – náboženský světový názor, který je pro něho citem lásky a impulzem k pozitivnímu vztahu ke světu.

4.2.3 Masarykův pohled na vztah filosofie, náboženství a vědy

Masaryk se rozhodně staví proti názoru, že by věda a filosofie byly proti náboženství. „Vždycky jsem chápal nesnadno, jak se toto mínění o protináboženské podstatě filosofie a vědy mohlo tak rozšířit. Neboť pravý opak je pravda: filosofie a věda (rozumí se filosofie a věda moderní a nejmodernější) protináboženské nejsou.“⁶⁶

Právě moderní filosofie a věda, které pátrají po příčinách jevů a snaží se vyvozovat budoucnost ze současnosti však vedou podle Masaryka člověka k většímu plánování a starání se o vlastní budoucnost. Novověká věda a filosofie tak podle Masaryka ústí v determinismus a fatalismus. Masaryk sám se také hlásí k determinismu, protože indeterminista se podle něho nemůže řídit žádnými pravidly jednání, když neví, jaký bude výsledek jeho snažení,⁶⁷ ale rozhodně odmítá fatalismus. Pro Masaryka je determinismus naopak obranou proti fatalismu, protože díky předvídání následků jednání může člověk své chování řídit a korigovat.

Naproti modernímu člověku byl podle Masaryka středověký člověk, díky stále víře v zázraky, daleko bezstarostnější a veselejší. Z hlavních proudů v moderním křesťanském myšlení je pak pro Masaryka mnohem blíže středověkému pohledu na svět katolicismus než protestantismus. Protestantismus je mnohem blíže moderní filosofii a vědě. Přesto je podle Masaryka vliv náboženství a církve v moderní společnosti (a to jak katolické, tak protestantské) mnohem větší, než si jsou mnozí ochotni připustit. Nejedná se již ale o politický vliv daný církevní strukturou. „Vliv církve a náboženství netkví ovšem jen v pojímání nebo zavrhování jednotlivých idejí, dogmat, ale jeví se, jak už řečeno, hlavně v směru, který našemu životu dává, jeví se v ideách, které nám

---

⁶⁵ Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 251

⁶⁶ Masaryk, T.G. Moderní člověk a náboženství. Praha, 1934, s. 56

⁶⁷ Viz Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 254

vštěpuje a před oči staví.“⁶⁸ Katolické náboženství působí silněji díky své církevní organizaci, díky níž není jen mocí duchovní, ale i sociální a politickou. Tato moc ovšem vede podle Masaryka ke strachu z této moci a ne k čistému náboženství. V protestantských zemích je takovéto vnější působení církve mnohem menší. Masaryk považuje protestantismus za přirozeného nástupce katolicizmu. Problémem ale je, že v moderní době se podle Masaryka u věřících ani katolicismus ani protestantismus nevyskytují v čisté podobě.

Věda a filosofie podle Masaryka svou skepsí ubily staré náboženství. Od rozvoje knihtisku je už věda a ne náboženství tím, co ovládá masy. Náboženství již nemůže ukojit touhu lidí po odpovědích na otázky, které je zajímají. Věda je ale podle Masaryka schopna ukojit rozum, ale ne srdce, a proto dává jen polovičaté odpovědi. „Ale věda může upokojit jenom hlavu, nestačí pro život a pro smrt; proto upokojuje jenom z polovice, nedává mravní opory, nedovede vést masy.“⁶⁹ Člověk již nedovede věřit, ale neví o jiných mravních základech než věřící. Rozum je ponechán vědě, cit náboženství a církvi, které ale již nikdo nevěří. Tak se moderní člověk od života veřejného obrací sám na sebe, na své vlastní já a propadá subjektivismu a skepsi. Skepse vede k prázdnotě, nudě, rouhačství a pověře. Život se stává prázdným, chybí mu jednotící idea a cíl. Starý svět se zhroutil, ale nový není. Pro Masaryka je moderní doba dobou přechodnou, ve které chybí pozitivní program, a ve které převládá negace a skepse.

Moderní dobu vidí tedy Masaryk jako dobu přechodu. Stará náboženská struktura světa, která dávala životu člověka jednotící řád a pocit jistoty padá, ale není zde nic, co by ji dokázalo nahradit. Moderní věda a filosofie, které by měly dodat nový ucelený obraz světa selhávají, a nedokáží poskytnout uspokojivé vysvětlení otázek, které jsou jim kladeny. Věda a filosofie tak tím, že vedou ke skepsi, ubíjí víru. Moderní člověk by podle Masaryka věřil rád, ale moderní skepse, pochybování a nejistota v otázkách poznání způsobená filosofií a vědou mu věřit neumožňují.

4.2.4 Krize moderního člověka

Jak jsme viděli, hlavním symptomem krize moderního člověka je pro Masaryka sebevražednost. Sama příčina této krize však nemůže být nalezena rozborem a popisem objektivního stavu společnosti, jímž jsou politické a hospodářské poměry, ale rozborem vnitřního, duševního stavu společnosti, jímž jsou tyto vnější poměry podmíněny. Masaryk vidí problém jako spor tradičního náboženského a moderního

⁶⁸ Masaryk, T.G. Moderní člověk a náboženství. Praha, 1934, s. 283

⁶⁹ Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 183-184

beznáboženského nazírání světa, založeného na moderní vědě a filosofii. „Boj svobodného myšlení s pozitivními náboženstvími, vede k beznábožnosti mas; tato beznábožnost pak znamená: rozumovou a mravní anarchii a – smrt.“⁷⁰

Vnější symptom krize je mu tedy sebevraždnost, hlubším beznáboženskost, ale základní příčinou je pro něho moderní skepticizmus, který je založen na subjektivismu. Skepticizmus vyplývá z problému, jak dospět k objektivní pravdě. Radikální subjektivismus podle Masaryka nadřazuje subjekt Bohu. Podle Patočky⁷¹ se Masarykovi nemohlo podařit prokázat, že subjektivismus je skepticizmem, protože subjektivismus není o nic skeptičtější než objektivizmus, je jen kritičtější. Lze se ztotožnit s jeho myšlenkou, že se Masaryk pokusil ukázat subjektivismus jako skepticizmus, protože subjektivismus urážel jeho náboženské cítění.

Moderní člověk je totiž podle Masaryka subjektivní v tom smyslu, že je obrácen sám na sebe a sám sebe trestá. Sebevražda je pak pro Masaryka deliriem subjektivnosti. „Sebevražda je prostě subjektivní smrt, zakončení subjektivního života, nečekání na objektivní, daný konec – „já“ je měřítkem, „já“ je pánem života i smrti.“⁷² „Já“ je tak stavěno na místo, které zabíral v minulých dobách Bůh. Za východisko z krize moderního člověka tak Masaryk považuje nutnost obrátit se zase na vnější svět a v tomto smyslu se stát objektivnějším.

Závěr

Masaryk je autorem, který píše svá díla jasným a srozumitelným jazykem. Během času také nemění nijak zásadně své názory. Přesto není snadné jeho myšlenky vyložit. Problém při interpretaci jeho díla je totiž někde jinde. Masaryk není myslitelem, který by sjednotil své postoje do nějakého systému, či který by nějak pozitivně vykládal své učení. Je spíše duchem kritickým, který svá stanoviska rozvíjí v polemikách s jinými mysliteli a autory literárních a filosofických děl. To klade značné nároky na pozornost čtenáře. Zlomky jeho vlastních názorů jsou ukryty tu ve výkladu Huma, Kanta či Comta, tu v množství statistických údajů (spis o sebevraždě), tu v rozborech Goethova *Fausta* či knih Mussetových. Jen co si čtenář pomyslí, že se Masaryk ztotožňuje s nějakou předkládanou myšlenkou, je vzápětí zklamán jeho kritickým stanoviskem, které ale neobsahuje žádný vlastní návrh řešení daného

---

⁷⁰ Masaryk, T.G. Sebevražda hromadným jevem společenským. Praha, 1930, s. 190

⁷¹ Patpčka, J. Tři studie o Masarykovi. Praha, 1991, s. 18

⁷² Masaryk, T.G. Moderní člověk a náboženství. Praha, 1934, s. 50

problému. Občas nás však Masaryk za naši pozornost také odmění. Když jsme si po dlouhém rozboru jeho polemik udělali představu o jeho postoji k probírané problematice, překvapí nás někdy vyjádřením tak stručným a jasným, že již není další prostor pro interpretaci a nezbývá nám než citovat.

Masaryk však nebyl jen teoretickým myslitelem, ale také a hlavně praktickým politikem. Obraz jeho osobnosti by tak nebyl úplný, pokud bychom tuto stránku jeho života a působení oddělili od jeho prací teoretických. Sám Masaryk kladl na praxi velký důraz, a nebyl přítelem tak zvané „školské filosofie“ bez praktického přesahu. Pro pochopení jeho myšlenek je tak jeho praktické působení neopominutelné. Mravní je pro Masaryka vždy praktické. Praxe, činnost, obrat na vnější svět je tak nakonec pro Masaryka cestou z krize moderního člověka a jeho hlavní odkaz pro současnost.

Literární zdroje

1. Čapek, K. *Hovory s T.G.M.* Praha : Československý spisovatel, 1969. 303 s. ISBN 22-074-69
2. Herben, J. *T.G. Masaryk.* Praha : Sfinx, Bohumil Janda, spol. s r.o. 1946. 475 s.
3. Lane, T. *Dějiny křesťanského myšlení.* Praha : Návrat domů, 1999. 286 s. ISBN 80-85495-47-3
4. Machovec, M. *Tomáš G. Masaryk.* Praha : Melantrich, 1968. 282 s. ISBN 32-015-68
5. Masaryk, T.G. *Česká otázka. O Naší nnější krizi. Jan Hus.* Praha : Státní nakladatelství, 1924. 404 s.
6. Masaryk, T.G. *Moderní člověk a náboženství.* Praha : Jan Laichter, 1934, 410 s.
7. Masaryk, T.G. *Sebevražda hromadným jevem společenským.* Praha : Čin, 1930, 284 s.
8. Masaryk, T.G. *Ideály humanitní.* Praha : Melantrich, 1990. 128 s. ISBN 80-7023-036-3
9. Masaryk, T.G. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918/vzpomíná a uvažuje T.G.Masaryk.* Praha : Čin, 1938. 789 s.
10. Opat, J. *Filosof a politik T.G. Masaryk 1882-1893.* Praha : Melantrich, 1990. 472 s. ISBN 32-011-90
11. Patočka, J. *Tři studie o Masarykovi.* Praha : Mladá fronta, 1991. 132 s. ISBN 80-204-0142-3
12. Pecka, E. *Sociologie politiky.* Praha : Grada publishing, a.s., 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-2793-6

Přílohy

I. Masaryk, T.G. *Světová revoluce za války a ve válce 1914-1918/vzpomíná a uvažuje T.G.Masaryk*. Praha: Čin, 1938, s. 430-435

Význam této krise v historickém osvětlení. Centrální mocnosti theokratické v boji se Spojenci, s demokracií. Pruské Německo přijímá středověké imperium a podmaňuje si Rakousko. Pangermanistické imperium podmaněním světa starého. Spojenci přijímají národnostní princip: osvobození národů menších. Národnost bez šovinismu: humanitní program sjednocením lidstva celého. Společnost národů. Spojené státy Evropy

Krisi moderního člověka, evropské civilizace a kultury, kterou jsem se snažil postihnout psychologicky a sociologicky, pokusíme se postihnout v historickém vývoji i po stránce politické.

Boj centrálních mocností se Spojenci byl bojem theokracie s demokracií, theokracie ovšem zeslabené a vlastně umírající. V čele centrálních mocností stálo Prusko, v nové době s programem Bismarckovým, nejdovednější a nejdůslednější ochránce starého středověkého režimu politického a církevního. Politická idea Německa, Pruskem vedeného a popruštěného, vrcholí v programu pruského království, na lidu nezávislého, které Bismarck postavil proti modernímu parlamentarismu a demokracii; císař Vilém sám se prohlašuje přímo za nástroj boží, oficiální titul „z boží milosti“ dostává protidemokratický smysl a platnost. Proti demokratickému „z lidu lidem pro lid“ stojí „z boží milosti“.

Tento absolutismus je pokračováním středověkého imperia. Toto imperium, svěřené Římem německému národu, bylo spravováno věrnými Habsburky, kteří v náboženské a politické revoluci reformace provedli násilnou protireformaci. Prusko přijalo protestantismus a konkurovalo s Rakouskem o prvenství v Německu, až konečně Rakousko z Německa vytísnilo, ale přesto se samo ujalo římského imperia, císařství. Je to jedna z mnohých zvráceností historie (ale historie, toť právě lidé), že v imperialismu katolickém, nadnárodním, právě katolickém, pokračuje stát protestantský a národní, a že katolický stát, stojící v čele katolického imperia, zřiká se tohoto císařství a prohlašuje císařství světské, přijímaje podřízenou roli německé avantgardy na Východ. Odsud všecka ta nesmyslná politika v nové době, jak Rakouska, tak Pruska.

Pruské Německo katolickou ideu katolického římského imperia převrátilo na ideu pohansko římskou a národní; svůj násilnický Drang nach Osten rozšířilo pangermánskou filosofii na program obecnější, totiž na opanování Starého světa, Evropy, Asie, Afriky (koloniální politika – spojenství s upadajícím Tureckem).

Pod tlakem hospodářsky a politicky silného Pruska, po pokusech o spolek trojčísaršský, založen Trojspolek. V něm Itálie neměla organického postavení; Trojspolek znamenal opanování Rakousko-Uherska Německem. Je charakteristické, že tyto začátky trojopolku začal Bismarck s Maďary, s Andrássem (vzpomněl jsem toho faktu, mluvě o maďarské propagandě v Americe); maďarský stát, jak na to ukazovali rakouští a zejména katoličtí politikové, byl v rukách kalvinistů (Tisza!) a svobodných zednářů, a proto se přičlenění Uherska k Prusku nevymyká falešným základům pangermanismu. Také má význam to, že Maďaři od roku 1849 byli proti Rusku a že snad jako národ asijský přijímali ochotně výboj Východu; proto i Turecko bylo Berlínem snadno získáno. Nevím, zdali se také v Bulharsku ozval rasový příměsěk neslovanský, když se Bulharsko po boku Turecka v světové válce přidalo k Německu; dynastie byla katolická, politicky rakouská a tedy i německá, a Bulhaři, jak i ostatní spojenci a přátelé Pruska, podléhali vlivu německé vzdělanosti.

Staré svazky s Rakouskem a zřetel k velké katolické většině v Německu diktoval také Vatikánu s počátku nejisté, kolísavé stanovisko v boji Německa se Spojenci.

Trojspolek představuje věcně a historicky středověk a monarchistický režim absolutistický, jak se vyvinul po oslabení absolutismu církevního v době nové. Pangermanism se stal šovinistickým programem pruského imperialismu.

Proti pangermánskému imperialismu se postavily Francie, Rusko, Anglie, Itálie, Spojené státy a ostatní Spojenci, tedy, s výjimkou Ruska, státy demokratické, konstituční a republikánské. Demokracie moderní stála proti theokracii. Spojenci, na rozdíl od Německa – Rakouska, přijímali moderní princip národnosti pro všechny národy a hájili zejména států a národů malých; bylo vyloženo, jaký význam má pásmo menších národů mezi Němci a Rusy. V důsledku demokratického principu jsou malé státy a národy rovnoprávné s národy a státy velikými, tak jako uvnitř státu tak zvaný malý člověk je rovnoprávný s bohatším a mocnějším. Ovšem se v zahraniční politice důsledné uplatnění demokracie teprve vyvíjí; vždyť demokracie i uvnitř je teprve v začátcích.

Uznávající princip národnosti, Spojenci nepřijali šovinismu; Německo také bylo národní, ale jeho národnost se prohlašovala za vyšší než národnosti ostatní. Spojenci s národním principem zároveň uznávali katolický (ve smyslu obecnosti) princip

humanity; k tomu vedlo samo spojení ohromné většiny různonárodních států celého světa. Proti národně šovinistickému pangermanismu, ideově, etnograficky a zeměpisně omezenému, stálo spojeno všech pět dílů světa, a jejich národové byli už tím faktem spojeni katolickou ideou humanity, žádající organizaci celého člověčenstva přátelský všecek. Wilsonova Liga národů, myšlená jako organická část mírových smluv, je prvním velikým praktickým pokusem o světovou organizaci, která svým rozměrem a ideou převyšuje a vyvrací pangermánský program, usilující o podmanění světa starého. Proti tomuto světu starému stál ve světové válce svět nový a svět celý.

Demokracie, uplatňující se v politice vnitřní, uplatňuje se i v politice zahraniční; světová válka pohřbila trojí theokratický absolutism; ruský, pruský, rakouský; vznikly a vznikají nové republiky a demokracie a s nimi zásady nové politiky mezinárodní; Společnost národů nabývá politické moci a stala se programem všech moderních, opravdu demokratických politiků a státníků. „Spojené státy“ Evropy přestávají být utopií. Panství jedné velmoci nad pevninou a spolčení několika států a národů proti národům a státům ostatním ustupuje mírnému společenství národů a států všech.

Světovou válkou a vítězstvím Spojenců se změnila tvářnost Evropy a světa. Padla carstva tří největších států, dvou největších národů Evropy. Osvobození četní menší národové – Čechoslováci, Poláci (Ukrajinci), Jihoslované, Rumuni, Finové, Estonci, Lotyšši, Litevci a jiní. Založena Společnost národů, zabezpečeny národní menšiny. Vznikly republiky a režim demokratický zesílen – smíme doufat, že tyto změny politické zesílí úsilí o renaissanci a regeneraci mravní a kulturní.

Naděje ta se zesiluje poznáním změn, které se za války a revoluce udály uvnitř, v obyvatelstvu bojujících zemí: výkvět národů byl v poli, byl v zákopech a mohl a musil přemýšlet o válce a o jejím významu; hrůz války zakusili nejen bojující mužové, nýbrž i jejich ženy a děti, matky a otcové; je možné, aby se po těchto zkušenostech aspoň značná menšina současníků, lidí poctivě myslících, nerozhodla pro režim nový, režim demokracie a lidskosti a neusilovala o obrození?

Vývoj jde proti starému režimu na celé čáře – toť smysl války a naší poválečné doby; válka osvobodila od starého režimu také Německo a osvobozené Německo se zbaví své duchovní osamocenosti, překoná busmarckism mravně a vrátí se k ideám a ideálům svého Goethe, Kanta a především Herda a Beethovena.

Tato filosofie války skládala se mi od samého počátku války světové; je syntésí mých předválečných příspěvků k filosofii dějin, a proto ji podávám v té stručnosti, jak jsem si ji definitivně v nástinu formuloval v Atlantickém oceáně, před příchodem domů.

Později doma jsem zpracoval tento náčrt obšírněji, zejména obšírnějšími analysami representačních osob nové doby, jako Rousseaua, Rothe a především formulováním rozličných duchovních směrů. Snad práci vydám o sobě, zde postačí tento nástin, aby jaká taká harmonie spisu nebyla rušena kapitolou nepoměrně obšírnou.

ABSTRAKT

Wenzl, J. *Krise moderního člověka v díle T.G.M. a současná česká společnost* :
Bakalářská práce. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o
.p. s., 2010. 45 s. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Emanuel Pecka CSc.

Klíčová slova: Masaryk T.G.M., náboženství, národní obrození, politika,
sebevražednost, skepse, sociální otázka

Bakalářská práce se zabývá Masarykovým pohledem na krizi moderního člověka. Autor se snaží ukázat, že Masarykův zájem o některé otázky, které s daným tématem souvisejí, jako je např. sebevražednost či sociální a náboženská problematika, byl podmíněn již Masarykovými zážitky v dětství. Dále se zabývá Masarykovými postoji při vstupu do politiky a v některých sporech konce devatenáctého století, jako byla např. Hilsnerova aféra nebo boj o Rukopisy, ve kterých se podle jeho názoru v praxi ukazují Masarykova teoretická stanoviska k sociálním a mravním otázkám. Za vlastní příčinu krize moderního člověka považuje Masaryk podle autora této práce moderní skepticizmus, který vyplývá z radikálního subjektivismu a přes ztrátu náboženské víry, která dávala člověku jednotící pohled na svět, ústí do vnějšího příznaku krize, za který Masaryk považuje moderní sebevražednost. Za problém při interpretaci Masarykových názorů považuje autor této práce to, že Masaryk nepodal žádný ucelený systém svých myšlenek, ale že svá stanoviska formuluje v kritických polemikách s projevy ducha své doby, kterými jsou pro něho zejména literární díla.

ABSTRACT

Wenzl, J. *The crisis of modern human in the publication created by T.G.M. and contemporary Czech society* :Bachelor thesis. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010. 48 p. Supervisit: prof. PhDr. Emanuel Pecka CSc.

Key words: Masaryk T.G.M., religion, national renaissance, policy, suicidal tendencies, scepsis, social question.

Bachelor works is concerned with the Masaryk` s view on the crisis of the modern human. The author wants to show that the Masaryk` s interest in some questions connected with the given theme e.g. suicidal tendencies or social and religious problems, was already conditioned by Masaryk` s experiences in childhood. This works is further concerned with Masaryk` s attitude by entering into the policy and some disputes at the end of 19th century e.g. Hilsner affair or dispute about Manuscripts. According to author` s opinion these one` s show in practice Masaryk` s theoretical standpoints to social and ethic questions. The crisis of modern human is caused according to Masaryk` s opinion in accordance with author` s view the modern skepticism. This one is resulting from radical subjectivis. Due to the loss of belief which have been given to human the unifying view on the world, intakes into outside sign of crisis, for which Masaryk concerns modern suicidal tendencies. The author of this work thinks of the problem by interpretation of Masaryk` s opinions the fact that Masaryk did not submit any complete system of his ideas but his viewpoints defines in critical polemics with expression of spirit of its time, which are for him the literary publications.